

Kangerlussuup Nunataata aqutsivi- gineqarnissaanut pilersaarut

Juni 2010

Imai

1	SIULEQUT	3
2	AQUTSINISSAMUT PILERSAARUMMI SIUNERTAQ.....	4
2.1	AQUTSINISSAMUT PILERSAARUT SUUA	4
2.2	ANGUNIAKKAT	4
2.3	AQUTSINISSAMUT PILERSAARUTIP SULIARINERA	5
3	AKISUSSAAFFIIT AGGUATAARNEQARNERAT	6
4	AQUTSIVIGINEQARTUP NUNATAA	7
4.1	KANGERLUSSUAQ – KANGERLUK TIMAALU	7
5	INATSISIT TUNNGAVIUSUT PILERSAARUSIORNERLU	11
5.1	NUNAMI INATSISIT	11
5.2	MASARSOQARFIIT NUNANUT ASSIGIINNGITSUNUT PINGAARUTILLIT PILLUGIT ISUMAQTIGIISUT (RAMSAR).....	13
5.3	KOMMUNIMI PILERSAARUSIORNEQ	14
6	SUMIIFFIMMI INGERLATAT SOQUTIGISALLU	15
6.1	PINNGORTITAMI SOQUTIGISAT.....	15
6.2	KULTURIKKUT OQALUTTUARISANERMI SOQUTIGISAT.....	17
6.3	AALISARNERMI PINIARNERMILU SOQUTIGISAT	19
6.4	TAKORNARIAQARNERMI SOQUTIGISAT	20
6.5	INUUSSUTISSARSIORNIKKUT SOQUTIGISAT ALLAT	23
6.6	ANGALLANNEQ ALIANAARSARFIUSINNAASUTULLU SOQUTIGISAT	26
7	ANGUNIAKKAT ILIUSISSALLU	29
7.1	AKERLERIISUTAASINNAASUT SIOORASSUTIGINEQARSINNAASULLU	29
7.2	SIUNERTAT AQUTSINERMILU SULINIARNISSAT PINGAARNERUSUT	30
7.3	IMMIKKOORTULERSORLUGU AGGUATAARNEQARNERA	30
8	AQUTSINEQ.....	32
8.1	IMMIKKOORTOQ A	32
8.2	IMMIKKOORTOQ B.....	36
8.3	IMMIKKOORTOQ C.....	39
9	NALILERSUINEQ NAKKUTIGINNINNERLU.....	46
9.1	NAKKUTIGINNINNEQ	46
9.2	NALILERSUINEQ	47
10	BILAG.....	49
10.1	ILANNGUSSAQ 1- NUNAP ASSINGA.....	49
10.2	ILANNGUSSAQ 2 – AQUTIGISASSATUT AALAJANGERSAGAQ	50
10.3	ILANNGUSSAQ 3- INATSISIT NALUNAARSORNEQARFIAT	51
10.4	ILANNGUSSAQ 4 – JUNI 2010-MI PIFFISSAT PINIARFISSAT ATUUTTUT	53
10.5	ILANNGUSSAQ 5 – NUNARSUARMIOQATIGIIT KINGORNUUTTAGASSAATTUT INISSISIMALERNISSAMIK SIUNNERSUUT	54
10.6	ILANNGUSSAQ 6 - ATUAKKAT NAQITALLU NAJOQQUTARINEQARTUT	55
10.7	ILANNGUSSAQ 7 - ATTAVEQARFISSAT	55

1 Siulequt

Kangerlussuaq eqqaalu uumasoaqarfiulluartaavoq pinngortitarlu alianaalluinnartuulluni. Taamaanera atuisut arlalissuit soqutiginaateqartippaat; takornariat, tammajuitsussarsiniarlutik piniartartut, piniartut aamma ilisimatuutut misissuisartut. Atuisut taamaalillutik assigiinngitsunik tunngavilinnik soqutigisaqartuupput.

Aqutsinissamut pilersaarut susassaqtartut suleqatigalugit suliarineqarpoq, tassalu Namminersorlutik Oqartussat ataanni immikkoortortat, Grønlands Turist- og Erhvervsråd, KNAPK taavalu Qeqqata Kommunia. Susassaqaqataasut tamaasa suleqatiginerisigut aatsaat nunaminertap aqunneqarnerata atuisunit akuerineqarnissaa anguneqarsinnaavoq.

Aqutsinissamut pilersaarut arlalinnik suliniuteqarpoq. Aqutsinermut pilersaarutip atulerneranit malinnaaffiginissaa pisariaqassaaq angorusutat anguniarnerinut suliniutit naammannersut paasiniaarlugu. Aqutsinermut pilersaarut qanoq pitsaatigisumik angusaqarfiunersoq nalilersoriarlugu suliniutit naammassimannippata allannguuteqartoqarsinnaavoq.

Naggataatigut qujarusuppunga uuma aqutsinissamut pilersaarutip suliarinerani angusaqarfiulluartaamik suleqatigilluarsimasatsinnut!

Bjarne Petersen
Afdelingschef

Nunamut Namminermut, Pinngortitamut Avatangiisinullu Naalakkersuisoqarfik

Foto: Carsten Egevang/ARC-PIC.COM

2 Aqutsinissamut pilersaarummi siunertaq

Aqutsinissamut pilersaarummi matumani sumiiffimmi soqutigisanik tamanik atuisinnaanissamik isumagineqarnissaq qularnaarunneqarnissarluni siunertarineqarput, taamatullu Kangerlussuarmi eqqaanilu ineriartortitsinissamik periarfissat nutaat sinaakkusersorneqarnissaannut pilersitsinissaq.

2.1 Aqutsinissamut pilersaarut suua

Aqutsinissamik pilersaarutikkut sumiiffimmik atuinissamik najoqqutassat aalajangersarneqartarput, soorlu assersuutigalugu siunertanut assigiinngitsunut atorneqartussanik nunaminertanik agguaassisarneq, takuuk ilusiliussaq 2.1. Akerlianilli sumiiffinni ataasiakkaani sanaartukkat aalajaatsut, soorlu aqqusernit illuliallu nunaannarmik atuinissamik pilersaarummi aalajangersaavigineqarput. Kangerlussuaq tamatumalu eqqaa Qeqqata Kommunianiippoq. Sumiiffiup pisorta qarfitsigut aqutsivigineqarnissaanut nutaamik pilersitsisoqarnissaa sivirusumik kissaatigineqarsimavoq, tamannalu ingerlanneqassalluni aqutsinissamut pilersaarut manna aammalu nunaannarmik atuinissamik pilersaarut aqqutigalugit.

Aqutsinermut pilersaarut suua?

Aqutsinermut pilersaarummi...

- ... nalunaarsorneqartarput sumiiffiup siunissami qanoq atorneqarnissaanik maleruagassat
- ... aqutsinerup ingerlateqqinnerani pilersaarusiornissamut akisussaaffiillu agguataarnissaanut malittarisassat nalunaarsorneqartarput
- ... suut akuerineqartariaqarnersut suullu akuerineqartariaqanngitsut pillugit malittarisassat nalunaarsorneqartarput

Aqutsinermut pilersaarutip...

- ... siunertat pingaarnersut sumiiffiillu aggulunneqarnerini immikkuualuttut pillugit pilersaarutit nassuiaasorsinnaavai
- ... malittarisassaliorsinnaavai, suliat ingerlanneqarnissaanut pilersaarusiornit allat aqqutigalugit aalajangersarneqarsinnaanngitsut
- ... suliniuteqarnerit erseqqissaavigisinnaavai, siunertanit tunuliaqutaqarlutik ingerlanneqartariaqarpata
- ... akisussaaffiit inissitortorsinnaavai suliat piviusumik naammassiniarnissaanut, taamatullu aningaasatigut akisussaaffissat inississinnaallugit
- ... ilitersuusiorsinnaavai suliat qanoq naammassineqartariaqarneri

Aqutsinermulli pilersaarut imaqarsinnaanngilaq...

- ... suliniutinik nutaanik ammaassisinnaanermik imaluunniit inatsisini aalajangersakkat pioreersut avataasigut nutaanik killilersuinermik
- ... najugaqartut pisinnaatitaaffii pisussaaffiilu inatsisiliorneqarnerinik
- ... iliuusereriikkanut kingunerititaasinnaasut (pillaatisinerit il.il.)
- ... inatsisitigut pituttorsimasinnaanngilaq.

Ilusiliussaq 2.1. Aqutsinissamut pilersaarut suua?

2.2 Anguniakkat

Aqutsinissamut pilersaarusiornermi pingaarnersutut anguniarneqarpoq sumiiffimmik soqutigisaqartorpassuit naleqquttumik aqutsivigineqarnissaat qularnaarumallugu.

Anguniakkat:

- soqutigisat assigiinngitsut ataatsimut isigalugit ataqatigiissaarlugillu malittarisaliornissaat
- sumiiffimmut piffissaq ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu iliuusissanik qularnaarinninnissaq pinngortitaq, nunap isikkua kulturilu illersorneqarlutik, peqatigitillugulu piniarsinnaanerit, aalisarsinnaanerit, takornariartitsisinnaanerit inuussutissarsiornermullu tunngasut allat ineriartortinneqarsinnaanerit periarfissaqarnissat qularnaarinniffigineqarneri
- pisortat allaffissornikkut aqutsinerat naammassiuminarsarlugu.

2.3 Aqutsinissamut pilersaarutip suliarinera

Aqutsinissamut pilersaarutip suliarineqarnera ukiuni tallimani ingerlasimavoq. Suliarinerani pingaarsimavoq susassaqtut assigiinngitsut isumaat kissaataallu tusarniassallugit, taamaalilluni aqutsinissamut pilersaarut susassaqtut amerlanerit isumaqatigiissutigisinnaasaat pilersikkumallugu.

Juni 2009-mi Nunamut Namminermut, Pinngortitamut Avatangiisinullu Naalakkersuisoqarfimmi sulisut Kangerlussuarmut, Sisimiunut, Maniitsumut Kangaamiunullu angalapput pilersaarut missingiut eqqartoriartorlugu. Tassani piniartut, kommunit, takornarialerisut nunaqarfinnilu aqutsisut naapeqatigineqarput, ataani ilanngussaq 2.2 takuuk.

Kangerlussuaq	Sisimiut	Maniitsoq
Kangerlussuarmi akiliititsilluni piniartitsisartut	Sisimiuni Inuussutissarsiutitigut Siunnersoqatigiit	Kangaamiuni Piniartut Peqatigiiffiat
Kangerlussuarmi Piniartut Peqatigiiffiat	Qeqqata kommunia	Kangaamiuni Aqutsisut
World of Greenland (takornarialerisut)	KNAPP – Sisimiuni	Kangaamiuni akiliititsilluni piniartitsisartut
Kangerlussuarmi Nunaqarfimmi Aqutsisut	SAAPP Sisimiuni	Maniitsumi Inuussutissarsiutitigut Siunnersoqatigiit
Kangerlussuaq Tourism	Itilleq (Piniartut Peqatigiiffiat)	Maniitsumi takornariaqarnermik allaffik
	Piniarnermik nakkutilliisoq Hans Mølgaard	MAPP – Maniitsumi aalisartut peqatigiiffiat
	Sisimiuni akiliititsilluni piniartitsisartut	MUAPP – (Umiatsiaararsortut piniartullu peqatigiiffiat)
		Atammimmi piniartut peqatigiiffiat
		Napasumi piniartut peqatigiiffiat
		Maniitsumi akiliititsilluni piniartitsisartut

Ilusiliussaq 2.2. Peqataasut Nunamut Namminermut, Pinngortitamut Avatangiisinullu Naalakkersuisoqarfiup aqutsinermut pilersaarusiornermi ataatsimeeqatai.

Una aqutsinissamut pilersaarut Grønlands Turist- og Erhvervsråd-imut, Qeqqata Kommunianut, Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu Naalakkersuisoqarfimmut, Inuussutissarsiornermut Suliffeqarnermullu Naalakkersuisoqarfimmut KNAPK-mullu tusarniaassutaanikuuvoq.

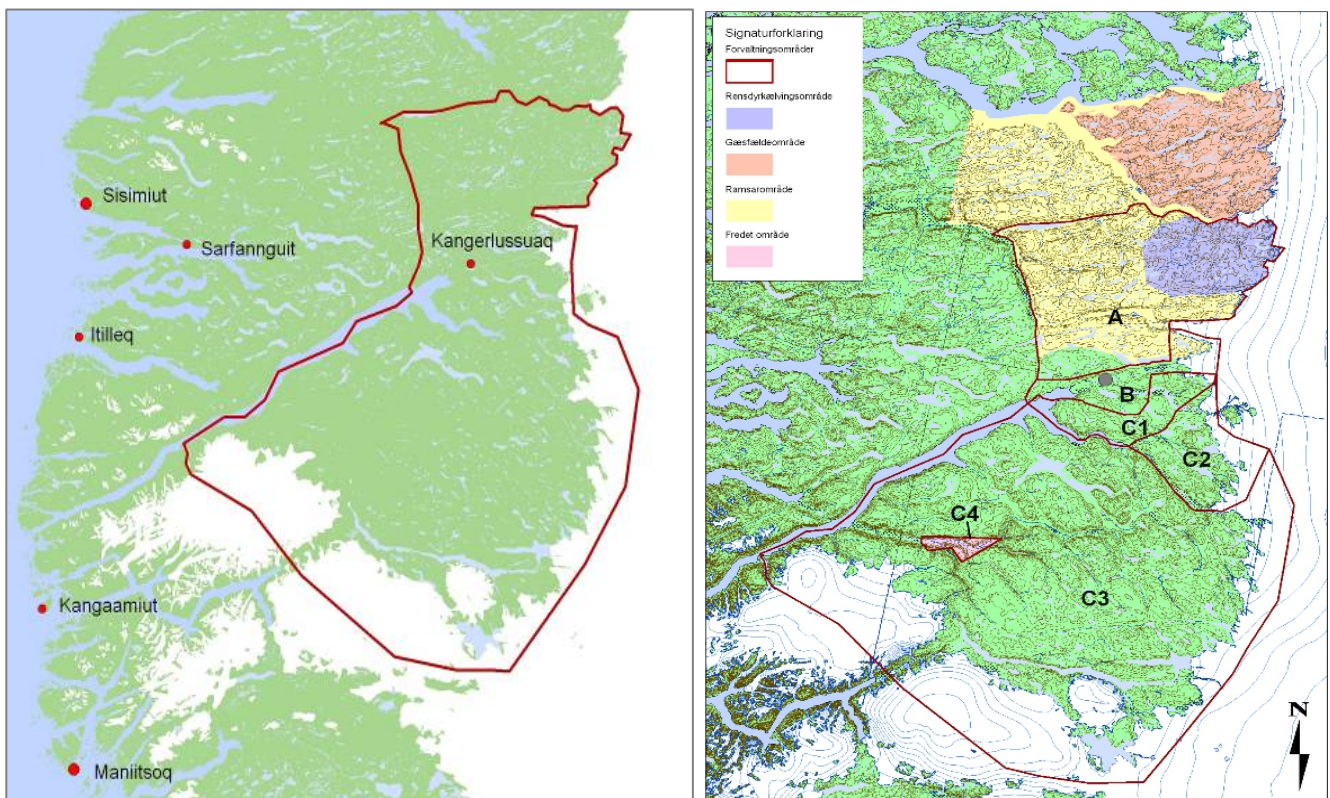
3 Akisussaaffiit agguataarneqarnerat

Aqutsinissamut pilersaarut Nunamut Namminermut, Pinngortitamut Avatangiisinullu Naalakkersuisoqarfimmi Pinngortitamut Immikkoortortamit taavalu Qeqqata Kommunianit akisussaaffigineqarluni suliarineqarpoq Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu Naalakkersuisoqarfik qanimut suleqatigalugu.

Sumiiffik Kalaallit Nunaata Kitaata qiterpasissuaniippoq, soorlu assiliartami 2.2-mi takuneqarsinnaasoq. Sumiiffiup allaffissornikkut aqutsivigineqarnera Qeqqata Kommunianiippoq, taannalu aqutsivigineqarneranut oqartussaasutut qitiulluni.

Nunaminertanut suliniutinik piviusunngortitsisussatut akisussaasut allattorsimaffii kapitali 8-mi 9-milu takuneqarsinnaapput.

Immikkoortoq A-mut suliniutissat kap.8.1.3-miipput, Immikkoortoq B-mut kap.8.2.3-mi, Immikkoortumullu C-mut kap. 8.3.4.-miillutik. Nakkutiginninnissamut akisussaasut kikkunersut kap.9.1. takuneqarsinnaapput.

Assiliartaliussaq 3.1. Aqutsinissamut pilersaarummi nuna pineqartoq

4 Aqutsivigineqartup nunataa

4.1 Kangerlussuaq – kangerluk timaalu

Nuna aqutsivigineqarnissamut pilersaarusiugaq Kangerlussuup avannaatungaani Sermersuarmit, kujammut Maniitsup Sermia tikillugu killiligaavoq, takuuk assiliartaliussaq 3.1.

Aqutsinissamut pilersaarusiami sumiiffiik killiligaavoq siuliani siunertat taakkartorneqartut tunngavigalugit, pingaarnerutillugilli soqutigisat aallunneqarnerpaat naapiffiini pilersaarusiorneq ingerlanneqarluni. Sumiiffimmi assigiinngitsunik tunngavilinnik sammisaqarnerit Kangerlussuup qanittuaniinnerupput. Sumiiffiup kujasinnerusortaani tassunga peqatigititamik umimmanniarfimmik pilersitsisoqarsimavoq.

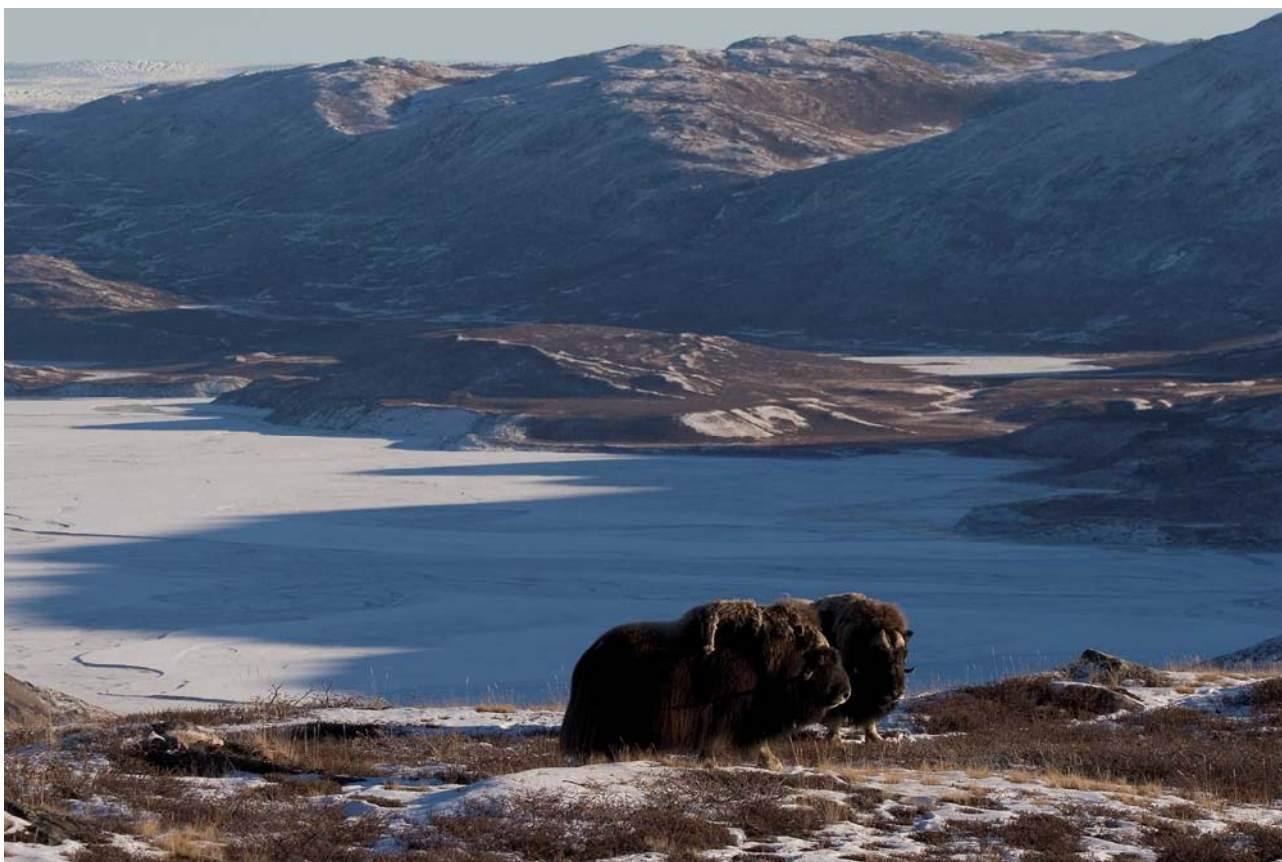

Foto: Carsten Egevang/ARC-PIC.COM

4.1.1 Pinngortitaq silallu qanoq issusia

Kangerlussuup nunataani ersarilluinnartut ilagaat pinngoriartornerit nunap nikerartuarneranik ilaati-gullu sermersuarmit ajattarneqarnerminnit ilusinissimasut qullunnerillu, tamannalu malunnaateqar-nerulluni kangisinnerusortaani.

Nunap pingaarnertut ilisarnaatigaa moriillisakkamillusoq maligaasartunik qaqqaqartiternera. Nuna sermip killinganiinneranik malunnaateqarluartut takussaapput, nunalu kuup aalluni kuuttarnerminnit nassatarisimasaa kivorartissimasaalu kaanngaqqasut takussaapput, taamatullu sermip niffakuinit kivorarsimasut tamaani takussaallutik. Pingaartumillu avannarpasinnerusortaani nunap atsinneru-sortaani annertuunik naasoqarluarpoq neriniarfiulluarfiusinnaasunik. Kuuit aatsiterlutik kuuttarner-minni sumiiffik agguluttunngortissimavaat, kuuillu akuminni nunanngortissimasaat

pinngorarsimasut annertuut kangerluup tungaanut ingerlaffillit tamaani malunnaateqarluarput. Nunavittaani amerlaqisunik mikinerusunik angisuunillu taseqartiterpoq.

Sumiiffik nunaviup silaanik silaqarpoq kiangaatsiartarluni isseruloortarlunilu (+23 C° miit – 50 C° tikillugu), kitaaniit silaannaq isugutattoq Maniitsup Sermiata assertaramiuk, kangianiillu Sermersuup sialussaagaluq assertarlugu. Taakku pissutigalugit siallertarnera nittaattarneralu annikitsuararsuuvog (ukiumut 150 mm tuttarluni) aasakkuunerusorlu siallertarneratigut tamanna pisarluni. Sermeq aammattaaq annertuumik silap pissusianut sunneeqataavog, nalliusimaaqqittartumik sakkortuumik panernartumik anorlertarneratigut (nunasarnertarneratigut) tamatumalu pueqqortunngortarneranut, tamannalu malunnarnerusarluni sermip killinganut qaninnerusumiitilluni. Aput saattoq sinerissamut allamut naleqqiullugu qaammatinik ataatsimik marlunnilluunnit siusinnerusumik aattunngikkuni aalarnermigut nungukkiartortarpoq, tamannalu naasunut uumasunullu pingaarutilerujussuuvog. Sumiiffik aasakkut seqernup qinngorneranik annertuumik tuniorarneqartarpoq, tamatuminngalu pissuteqartumik aalaq annertooq pilersinneqartarluni, tamaanerpiarlu aalartarnera siallertarneranit nittaattarneranillu annertunerulluni. Tamatuminnga tunngaveqartumik sumiiffik panertorujussuarmik silaannaqarpoq, issittumi inoqajuitsutut taaneqarsinnaagajalluni.

Taamaattumillu aamma Kangerlussuup nunataani sumiiffiit arlallit naasunik assigiinngitsunik peqarfiusut nalunaarsorneqarsimapput, Kalaallit Nunaannilu sumiiffinni ikittuinnarni nassaassaasut. Naasut tamakkua assigiinngiaartut, siaruarfigisinnaasaminnilu killilimmeereersusut, siunissami inuit tamaani sammisaqartalernerannit, Kalaallit Nunaanni piuinnaarissaat navianartorsiortinneqarsinnaavog.

Tuttut umimmaallu sumiiffimmi tamarmi siammarsimasuupput. Umimmaat 1960-ikkunni Kalaallit Nunaata Kangianiit nuunneqarsimapput, ullumikkullu umimmaqatigiiaat 10.000-it missaanni amerlassuseqarlutik. Tuttut umimmaallu tamaani piaqqiortarput, soorluttaaq kiinaaleeqqat nerlerillu erniorfinnaarigaat pingaarutilik. Nerlerit erniorfigisartagaat aammattaaq isaffittut pingaaruteqarluinnarpoq, taannaallunilu Kalaallit Nunaanni timmissat upernaakkut ingerlaartillutik uninngaffigisartagaat pingaaruteqarnerpaaq. Tamaani najuuttarput Kalaallit Nunaanni upernaakkut timmissat ingerlaartillutik uninngaartariaqartartut tamakkernerisa sisamararterutaat (25%).

Tamakkuninnga tunngaveqartumik sumiiffik annertooq Kangerlussuup avannaatungaaniittoq, nunataata ilaa uani aqutsinissamut pilersaarummut atasog, Ramsar-eqarfittut toqqarneqarsimavog; tassa masarsoqarfik nunat tamalaat akornanni pingaarutilittut nalilerneqartoq.

Aqutsinissamut pilersaarummi pinngortitamut tunngassuteqartut nunap assingani, ilanngussaq 1-mi takuneqarsinnaapput.

4.1.2 Kulturi oqaluttuarisaanerlu

Kangerlussuup nunataatalu eqqaaniittup oqaluttuarsartai annertupput, inunnillu assigiinngitsunik sammisaqarfissatut soqutigineqarluartuulluni, Kalaallit Nunaanni inunnit siullerpaaniilli soqutigineqarluarsimavog, sakkutooqarfittut soqutigineqarsimalluni, ilisimatuutut misissuisarnernut, maanakkut piniariaatsimut aammalu takornariaqarnermi soqutigineqarluartuulluni, taamatullu nunat tamalaat akornanni mittarfittut atornermini assartuinermi soqutiginaateqarluartuulluni.

4.1.2.1 Oqaluttuarisaaneq qangaanerusog itsarnitsanillu eriajisassat

Kangerlussuaq nunataalu inunnit iluaqutigineqarsimavog ukiut kingulliit 4000-it sinnerlugit ingerlaneranni, tassa kristusip inunngornera sioqqullugu ukiup 2150-ip missaaniit – ukioq 1950 kristusip inunngornerata kingorna tikillugu, aasaanerani tuttunnianit aavarfittut eqalunniarfittullu

iluautigineqartarsimalluni. Sumiiffiup tamassuma najugaqarfiusarsimaneranik piniarfiusarsimane-
ranillu takussutissartanik nassaassaqqarpoq, tamaanilu assigiinngiaartunik mianerilluarsimasanillu
itsarnitsanit eriagisassanik takussutissartaqarluni. Ullumikkut itsarnitsat nunamiittut sumiinneri
nalugaanni isaannarmik takujuminaapput, qalipaataasa avalequtaasalu/atortuisalu nunap
qalipaataanut tapitartuunnarsisimanermikkut takujuminaassinnaasarmata. Tamatumunngalu
peqatigitillugu itsarnitsat amerlanerpaat nunamiit seeqqut tikiinnarlugit inissisimaffeqartarput.

Kulturinit assigiinngitsuniit - itsaq Saqqaq- aamma Dorsetkulturimeersunik, ukiuni nutaanerusunit
Thulekulturimeersunik nunasiaataanerullu nalaaneersunik - takussutissanik nassaassaqqarpoq.

Sumiiffik annerusumik aasaanerani aallaarsimaarfigineqartarpoq, tamaangalu pisarnerup siunertari-
sarlugu ukiumut piliniarneq, pingaartumik tuttunniarnikkut eqalunniarnikkullu piliniarfiusarluni,
aammalumi pisarisinnaasanik allanik soorlu ukallinik, aqissinik nerlernillu tamaani piniarnerit
ingerlanneqartarlutik. Inuit tamaaniittartut katersuullutik aallaarsimaaqatigiittarsimapput
imaluunniit aasaanerani najortakkaminniittarsimallutik, sinerissamut qaninnerusumi imaluunniit
taseqarfiusut eqqaanni.

Katersuulluni aallaarsimaartarfiit tamakkua pingaarutilimmik ataatsimuualarfittut
atorluarneqartarsimapput, soorlu aappartaarnerit katinnerilluunniit ingerlanneqartarsimallutik.

Itsarnitsanit eriagisassanik nassaassat eqqarsaatigalugit sumiiffiit pingaarutillit marluusut tassaapput
Aasivissuit aammalu Arnangarnup Qoorua. Aasivissuit tasiata eqqaanni tupperfikuusarsimasunit
sinnikorpasuit takussaapput, aammalumi inussuppaalussuit uumasunik ungoorinnermi
atorneqartarsimasut takussaallutik. Inussuit tuttunik ungoorinnermi atorluarneqartarput,
ungoorinerillu ingerlanneqakkajuttarlutik piniartut toqqorsimaffissiani uninngasut tungaannut.
Ujaqqat ungaluusiata toqqorsimaffissiaasullu, aammalumi naanngisat suliarineqarsimasut tamaani
takussaapput. Taamatuttaaq Arnangarnup Qooruani ikorsimmavinnik takussaasoqarpoq. Tamanna
soqutigineqarluartarsimaqaaq qaqqilluni isikkiviginnera pissutaalluni, taamaattumillu aamma
tuttunniarsinnaaneq pisariinnerusumik ingerlanneqartarluni. Pingaartumik qooqqup qiterpasissuani
kangiatungaaniilu najugaqarfiusarsimaneranik takussutissaqqarpoq, tamaanngaanniit
isikkiviginnerunera pissutaalluni. Pingaartumik Thule kulturip nalaanniit tupperfikuusarsimaneranik
sinnikut tamaaniipput; ujaqqanik toqqit killinginut nigaliusanngorlugit ilioqqakkat, aasaaneraniilu
tupermut ungalutut/perutut atorne-qartartut. Arnangarnup Qooruani tupperfikut ujaqqanillu
perulersorneqartarsimasut 50-it missaaniittut nassaassaapput.

4.1.3 Sakkutooqarfik

Ukioq 1941-mi Sondrestrom Air Base, aammalu Bluie West 8-tut taaguuteqartinneqarsimasutut
ilisimaneqartoq, Amerikamiut silaannakkut sorsunnermi atortussiaqarfiata tunngavilersimavaa.
Kalaallit Nunaata illersorneqarnera taamanikkut USA-mit tiguneqarpoq, Qallunaat Nunaata
qularnaarsinnaanngimmagu Kalaallit Nunaata illersorneqarnissaa. Bluie West 8 Amerikamiunut
pingaarutilittut mittarfeqarfiusimavoq, USA-p Europallu akornanni timmisartuussinnermi
aqqusaarfittut pingaaruteqarluinnarsimammat.

Sorsunnermi nillertumi taasami mittarfiup atorneqarnerata pingaaruteqarnera ingerlaannarsimavoq.
Piffissap tamatuma nalaani Kalaallit Nunaanni sumi tamaani radareqarfinnik arlalinnik sanasoqar-
poq, taakkulu Sondrestrom Air Base-miit aquneqarlutik. Inunnik sakkutuujunngitsunik angallassi-
neq 1950-ip qeqqata missaani aallartippoq, 1960-milu mittarfimmi inunnik sakkutuujunngitsunik

timmisartuussisarfik pilersinneqarluni. Taamaalillunilu Kangerlussuaq Kalaallit Nunaannut timmisartukkut isaaffittut atuutilerluni.

Amerikamiut silaannakkut sorsunnermi atortussiaqarfiata Sondrestrom Air Base atorunnaarsillugu sakkutooqarfik qimappaa 1992-mi, sorsunnerup nillertup taamaatinnerata kingunerisaanik. Tamatumalu kingorna kalaallisut atini Kangerlussuaq atulerpaa, tamatumalu aamma kingorna Namminersornerullutik Oqartussanit ingerlanneqalerluni.

Foto: Carsten Egevang/ARC-PIC.COM

5 Inatsisit tunngaviusut pilersaarusiorterlu

Nuna aqutsinissamut pilersaarummi pineqartoq nunatta inatsisaasa, Ramsar pillugu isumaqatigiissutip kommunillu pilersaarusiortarnerisa ataanniippoq. Killilersuinerit taakkunaniittut sumiiffiup aqutsivigineqarnissaanut iliuusissatut periarfissaasinnaasunik ilusilersuipput. Ataani inatsisit pilersaarusiorterillu pingaarnerit eqqartorneqarput, sumiiffiup aqutsivigineqarneranut toqqaannartumik sunniuteqartuusut.

5.1 Nunami inatsisit

Inatsisit peqqussutillu arlallit taamatullu nalunaarutit arlalissuit aqutsinissamut pilersaarutip siunertaanut pingaaruteqartuupput. Ilanngussaq 3-mi naalisarlugit saqqummiunneqarput inatsisit, peqqussutit nalunaarutillu assigiinngitsut.

Aqutsinissamut pilersaarummut inatsit pingaarnertut sunniuteqarnerpaajusoq tassaavoq Pinngortitamik illersuineq pillugu Inatsisartut inatsisaat, Piniarnermut inatsit aamma pilersaarusiorterlunut nunaminertamillu atuisinnaanermut Peqqussutit:

5.1.1 Pinngortitamik illersuineq pillugu Inatsisartut inatsisaat

Pinngortitamik illersuineq pillugu Inatsisartut inatsisaata nr. 29-p 18. December 2003-imeersup akuersissutigineratigut Kalaallit Nunaat inatsisitigut eqqortumik tunngavissaqalerpoq, pisuussutiniq uumassusilinnik illersuineri atuinermilu tunngaviusut immikkoortinnerisigut. Illersuineq Pinngortitamik illersuineq pillugu inatsisikkut malittarisassiunneqartoq, pisuussutiniq atuneq Inatsisartut piniarneq aallaaniarnerlu pillugit inatsisaatigut malittarisassiuunneqarsimalluni. Pinngortitamik illersuineq pillugu inatsimmi periusissatut tunngavissat aalajangersarneqarput, tassa Naalakkersuisut uumasut, miluumasut timmissallu pillugit nalunaarutiniq aalajangersaassatillugit qularnaarneqassasoq uumasut taakkua piaqqiornermi nalaanni sapinngisamik eqqissisimatineqartarnissaannik aalajangersagaliornikkut.

Pinngortitamik illersuineq pillugu inatsisip Naalakkersuisut sakkussanik assigiinngitsunik periarfissaqartilerpai, pisuussutit uumassusillit pillugit illersuisoqassatillugu, soorlu ukuninnga:

- Uumasut naasullu aalajangersimalluinnartut eqqissisimatitaalersinnaanerat, pisariaqartutigullu soorlu sumiiffimmi aalajangersimasumi suussusii apeqqutaallutik eqqissisimatitaalersinnaallutik.
- Nunamik aalajangersimasumik eqqissimatitanngortitsisinnaaneq.
- Uumasut aalajangersimasut piniarneqarsinnaaneranik aalajangersaaneq aammalu pisassiisinnaaneq.
- Sumiiffinni aalajangersimasuni killilikkanilu angallannerup killilersorneqarsinnaanera inerteqqutinngorsinnaaneralu imaluunniit sumiiffinni aalajangersimasuni assigiinngitsunik sammisaqarsinnaanerup killiliivigineqarsinnaanera periarfissaqartinneqarluni.
- Suussuseq (art) aalajangersimasooq pillugu aqutsinissamut pilersaarusiortersinnaaneq periarfissaatinneqarluni.

5.1.2 Piniarnermut inatsit

Piniarnejq aallaaniarnerlu pillugit Inatsisartut inatsisaat nr. 12, 29. oktober 1999-imeersup aalajangersaavigineqarneratigut siunertarineqarpoq siunnerfeqartumik uumassusilinnillu nungusaataannngitsumik piniagassanik atuinissap qularnaarneqarnissaa. Inatsimmi aalajangersaavigineqarput piniarsinnaaneq aallaaniarsinnaanerlu, taamatullu akiliuteqartitsilluni piniarsinnaanermut malittarisassat. Piniarsinnaaneq pillugu inatsisip periarfissippaattaaq Naalakkersuisut piniarsinnaanermik aallaaniarsinnaanermillu malittarisassanik aalajangersaasinnaanerat. Tassani ilaapputtaaq piffissat eqqissisimatitsiviusut sumiiffiillu ataasiakkaat atorneqaqqusaannginnerannik/tikinneqaqqusaannginnerannik aalajangersaasinnaaneq; piniarnerup inerteqqutaanera killilersuinerlu taamatullu uumasut piniarneqarsinnaasut piffissatigut piniarneqarsinnaatitaaffiisa aalajangersarsinnaanerat sumiiffiillu piniarfiusinnaasut aalajangersaavigineqarsinnaaneri. Piniarnermut aallaaniarnermillu nalunaarutitigut ataasiakkaatigut malittarisassat aalajangersaavigineqarput, piniarsinnaanermulli inatsimmi malittarisassanik aalajangersaasinnaanerpup periarfissaanera inatsisaalluni. Piniarnermut inatsimmittaaq soorlu piniarnermut nakkutilliisut piniarnermik aallaaniarnermillu nakkutilliisinnaanerat pisinnaatinneqarpoq.

5.1.3 Pilersaarusiornermut nunaminertamillu atuisinnaanermut peqqussutit

Pilersaarusiorneq aamma nunaminertat atorneqartarnerat pillugit Inatsisartut peqqussutaat nr. 11, 5. december 2008-meersup aalajangersaavigineqarsimanerata siunertaraa, nunap nunaminertaasa inuiaqatigiit eqqarsaatigalugit ataatsimut naliliineq tunngavigalugu atorneqarnissaat qularnaarneqasasooq. Tamatumani Naalakkersuisut nuna tamakkerlugu sanaartorfissanik pilersaarusiornerpup ataatsimoortup suliarineqarnissaa qularnaassavaat. Peqqussummi peqqussutaavoq kommunit pilersaarusiornissaat pilersaarusalilu qanoq ingerlanneqarnissaanut pilersaarummik suliaqarnissaat. Kommunit pilersaarummi ilaatigut imarineqassapput kommunip ineriartortitsinissaanut pilersaarutit taamatullu kommuniti nunaminertanik atuisinnaanermut tunngatillugu aalajangersakkat. Taakkua saniatigut peqqussummi imarineqarputtaa malittarisassat nunaminertamik atuinissamik akuersissuteqartarnermut tunngasut nunaminertanullu kikkut atuisinnaanerannut tunngassuteqartut. Mannakkut kommunini pilersaarutaasut pilersinneqarsimapput siusinnerusukkut nunaminertamik atuisinnaaneq pillugu peqqussut nr. 6, 19. december 1986-imeersumi, kingusinnerusukkullu allanngortinneqartumi aalajangersakkat malillugit. Taakkulu ullumikkumut atuutiinnarput.

5.1.4 Kulturikkut eriagisassat eqqissisimatitaanerat pillugu inatsit

Kulturikkut eriagisassat eqqissisimatitaanerat pillugu Inatsisartut inatsisaat nr. 18, 19. november 2007-imeersumi siunertarineqarpoq kulturikkut eriagisassat immikkoorutillit allanngorartullu illersorneqarnissaat Kalaallit Nunaata kulturikkut kingornutassiaasa ilaattut. Inatsimmi qangarnitsat kulturikkullu eriagisassat illersorneqarnissaanut malittarisassat aalajangersarneqarput.

Kulturikkut eriagisassat tamakku ukiut tuusintilikkaat ingerlanerini inuit suliaqartarsimanerinit takussutissaapput inuiaqatigiillu pilersitsisut saqqumilaarnissaanut tunngaviliisuullutik.

5.1.5 Arnangarnup Qooruata allanngutsaaliorneqarnera pillugu nalunaarut

Arnangarnup Qooruata allanngutsaaliorneqarnera pillugu Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaat nr. 31 ulloq 20. oktober 1989-imeersooq tunngavigalugu Arnangarnup Qoorua

allanngutsaaliugassanngortinneqarpoq pinngortitap kusanassusia, kulturikkut kiisalu ilisimatooqarnikkut pingaaruteqarnera pissutigalugit.

Arnangarnup Qooruani naasut uumasullu innarlitsaaliugaallutillu eqqissisimatitaapput, taamaallaallu pisinnaarluni angalaarfigineqarsinnaalluni.

5.2 Masarsoqarfiit nunanut assigiinngitsunut pingaarutillit pillugit isumaqatigiissut (Ramsar)

Masarsoqarfiit nunanut assigiinngitsunut pingaarutillit pillugit isumaqatigiissutikkut (*Ramsar-konventionen*) masarsoqarfiit illersorneqarnissaat siunertarineqarpoq. Isumaqatigiissut pileqqaarnerminiit akuersissutigineqarpoq timmissat imarmiut/tasermiut illersorneqarnissaat siunertaralugu, tamatumali kingorna isumaqatigiissut annertusarneqarsimavoq siammasinninngorlugu masarsoqarfinni naasut uumasullu illersorneqarnerat ilanngunneqarsimalluni. Isumaqatigiissut 1971-imeersuuvog Danmarkimilu qullersanit atortussanngortinneqarluni akuersissutigineqarpoq 1977-mi. Nunat katillugit 159-it maj 2009-mi isumaqatigiissummut peqataalersimapput.

Ukioq 1987 Namminersornerullutik Oqartussat aalajangerput sumiiffiit 11-it nunat assigiinngitsut akornanni pingaarutillit inissisimalernissaannik qinnuteqaateqassallutik. Tamannalu 1988-mi Ramsareqarfiit pillugit allattoqarfimmit akuersissutigineqarpoq. Taakkua ilagaat Ramsareqarfik 6; Eqalummiut Nunaat aamma Nassuttuup Nunaa. Ramsareqarfiup taassuma ilamerna aqutsinissamut pilersaarummi aqutsivigineqartussallu avannarpasissorpiaani ilaavoq. Ramsareqarfiup killilerneqarsimanera nunap assinga 1-mi takuneqarsinnaavoq.

Masarsoqarfiit nunanut assigiinngitsunut pingaarutillit pillugit isumaqatigiissut malillugu nunat ilaasortaasut tamarmik, masarsoqarfiit illersorneqarnissaannut assigiinngitsunik arlalinnik naammassisassanik pisussaaffeqarput – takuuk ilusiliussaq 5.1.

Nuna isumaqatigiissummut akuerseqataalluni ilanngukkaangami pisussaaffigilersarpai:

- Uumassusilinnik eriagisariaqartunik illersuineramik suliaqarneq, nunami masarsoqarfinnut attuumassuteqartunik, uumassusileqarfinnik isumatusaartumik piujuaannartitsinermillu tunngaveqartumik sumiiffinni pisuussutunik iluaquteqarneq qularnaarumallugu (*Wise Use*).
- Ilusilersuilluarnikkut pilersaarutinilli piviusunngortitsilluni ingerlatsinikkut masarsoqarfinnik toqqartukkanik illersuinerup annertusarnissaa.
- Masarsoqarfinni nunap ilaanik allanngutsaaliugassatut immikkoortitanik pilersitsinerit sumiiffiillu aqutsivigineqarnissaannut sulisussanik ilinniartitsinissat taamatullu paasisanik paarlaateqatigiittarnissamik suleqatigiinnernik pilersitsinerit.
- Sumiiffiit toqqartukkat aqutsivigineqarnissaannik pilersaarutitik suliaqarnerit.
- Masarsoqarfiit pillugit nunanik allanik suleqateqarneq uumasullu assigiinngitsut ataatsimoorunneqartullu pillugit suleqatigiinnerit.

Ilusiliussaq 5.1) Masarsoqarfiit nunanut assigiinngitsunut pingaarutillit pillugit Ramsarimi isumaqatigiissut

5.3 *Kommunimi pilersaarusiorneq*

Kommunimi pilersaarusiorneq suliarineqartarpoq kommunimi pilersaarussianik, kommunimilu pilersaarusiornermut tapiliussaq tunngavigalugu suliaqarnikkut. Kommunimi illoqarfinni, nunaqarfinni nunaannarmilu nunap atorneqarnissaa kommunimi pilersaarutip aalajangersaaffigisinnaavai.

Maannakkut kommunimi pilersaarusiaq, Kangerlussuarmut tunngatinneqartoq Qeqqata Kommuniani 1992-miit 2005-mut Kommunimi piler-saarutaavoq. Pilersaarut taanna kommunit illoqarfiinut aamma nunaqarfiinut pilersaarutaavoq, taa-matullu kommunimi nunaannarmut tunngassuteqartuni soqutigisat aallaavigalugit pilersaarusiugaal-luni.

Kommunimi pilersaarut imaqartinneqartarpoq innuttaasut pillugit paasissutissanik, taamatullu immikkoortukkuutaani pilersaarussianik arlalinnik, ataasiakkaarlutillu suliap ingerlanerisa killif-fiinik, ineriartortitsisinnaanernik, siunertanik, iliuusissanut pilersaarutininik immikkoortukkuutaanillu pilersaarusiornermi aningaasalersuinissamik pilersaarutininik imaqartinneqartarluni. Taakkua saniati-gut pilersaarummi qulliunerusutut atugassamik aaqqissuunneqartarput aalajangersarneqarlutillu inissiat sumiinnissaat, suliffiit sumiinnissaat, atorfeqarfiit, angallannermi sanaartornerit aammalu tekniikkimut tunngassuteqartut sanaartornerit allat.

Maannakkut kommunimi pilersaarut nutarterneqarpoq kommunit aaqqissuuteqqinnissaannut suliamut januar 2009-mi aallartittumut ilaliullugu.

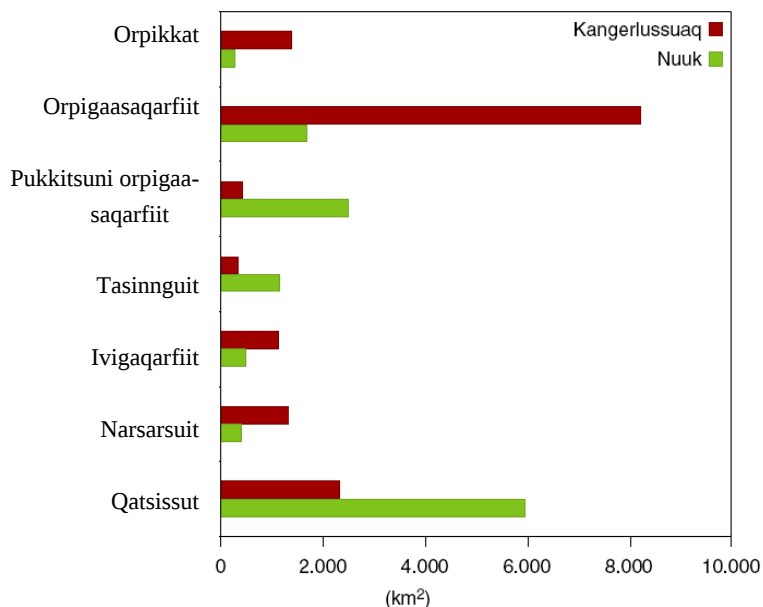
Januarip aallaqqaataani 2011-mi kommunerujussuit nunaannarmi pilersaarusiorsinnaalissapput Namminersorlutik Oqartussanit nuullugu. Taassuma kinguneranik kommunit namminneq nunaminertat immikkoortitersinnaalissavaat aalajangersimasunut atorsinnaasunngorlugit.

6 Sumiiffimmi ingerlatat soqutigisallu

6.1 Pinngortitami soqutigisat

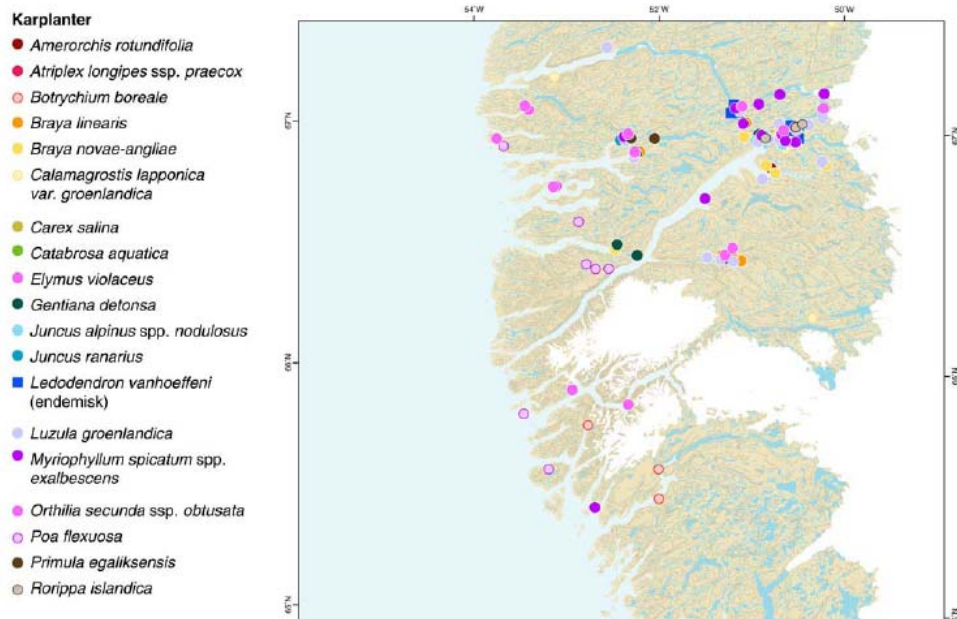
6.1.1 Naasoqarnera

Kangerlussuarmi naasoqarfiit ilisarnaatigaat sumiiffinni annertuuni orpigaasaqarfeqarnera, pingaarnertut siinit, avaalaqianit qajaasanillu issuatsiaani naasartunit naajorarfigineqartartut. Taakkua saniatigut naasut suussutsimikkut assigiinngitsut soorlu orpikkat, narsarsuit ivigallit qatsissullu sivingarnillu naasullit tamaani nalinginnaasuullutik.

Ilusiliussaq 6.1 Kangerlussuarmi naasoqassutsit sikkerarfigisartagaasa agguataarsimanerat Nuup eqqaani sumiiffinnut assigiinngitsunut naleqqiullugu (Ilisimasallit nalunaarusiaat DMU nr. 664, 2008)

Soorlu ilusiliussami 6.2-mi takuneqarsinnaasoq, Kangerlussuup avannaatungaani qaqutigoorluinartunik naasorpassuaqarpoq. Karplanter-it qaqutigoortut makkuusut taaneqarsinnaapput: Kanadisk Braya, Grønlandsk frytle og Violet Hundekvik. Taakkua saniatigut Kangerlussuup eqqaani qaqutigoortunik tamaaniinnarlu naasartunik (sumiiffinni aalajangersimasuinnarni pinngortartut), tassalu naasut ukuusut: Hedemelbærris, Saltranunkel aamma Grønlandsk Soløje.

Assiliartaliussaq 6.2 Karplanter-inik qaqtigoortunik naasoqarfiit, tamannalu naasut taakku Kalaallit Nunaanni piunnarnissaannut pingaaruteqarpoq (Fredskilde 1996 malillugu, ilisimasallit nalunaarusiaat DMU nr. 664, 2008)

6.1.2 Nunami uumasut miluumasut

Tuttut umimmaallu tamaani atugarissaarput, kisitsinerillu 2005, 2006 2009-meersullu takutippaat umimmaqatigiiaat tamaaniittut 10.000-init amerlanerusut (Pinngortitaleriffik 2006). 1990-mi naliliinermi umimmaqatigiiaat 2600-t missaaniissangatinneqarsimapput. Umimmaat sumiiffinni ivigartorfissaniikkusunnerusarput aammalu orpigaasaqarfiunerusuniikkusunnerusarlutik, tamakkulu qooqqersimanerni nassaassaakkajunnerusarlutik. Umimmaat eqimattakkaat amerlanerusukkaat Ammalortup Nunaata eqqaani, Iperaarissap Nunaaniit Sermersuup tungaanut aammalu Arnangarngup Qooruata eqqaani takussaannerupput.

Tuttut sumiiffinni Kangerlussuup avannarpasissuaniinnerupput. Tuttut tamaaniittut katillugit qanoq amerlatiginersut naliliiffigineqarsimanngillat. Pinngortitaleriffiup timmisartoq atorlugu marts 2005-imi kisitsinerani takuneqarsinnaavoq, Kangerlussuup avannarpasissuani tuttut eqimattakkaat kvadratkilometerimut (km²) tallimat qulillu akornanniittartut. Kangerlussuup nunataani tuttut ingerlaartuurtupput, aasaleqqaarnerani nunap timaaniinnerusarlutik, ukiullu ingerlarnerni piffissani allani sumiiffinni sinerissamut qaninnerusumiittarlutik.

Tuttut umimmaallu amerlassutsimikkut qaffasinnerpaaffissartik tikissimagaat nalilerneqarpoq. Pingaartumik Kangerlussuup eqqaata ivigartorfiungaatsiarnera malunnarpoq.

6.1.3 Timmissat nunamut tatsinullu attuumassutillit

Sumiiffimmi timmissat assigiinngiaat piaqqiormi nalaanni nunamut tatsinulluunniit attuumasuteqarluinnartarput. Timmissat tamaaniittartut sumi tamaani siammarsimasuupput nalinginnaasuulutillu. Uani allaaserineqassapput timmissat eqqugaasinnaasut navianartorsiortinneqarsinnaasullu.

Kalaallit Nunaata Kitaani nerlerit amerlassutsimikkut assissaqartinneqanngillat. Kalaallit nerlerat taamaallaat Kalaallit Nunaanni piaqqisarpoq, ivaffigisartagaalu kitaani kujammut Nuummiit avannamut Upernavik tikillugu taamaallaat takussaallutik.

Kangerlussuaq eqqaalu kalaallit nerlerannut pingaaruteqartunik uninngaartarfinnik isaffiusartunillu arlalissuarnik peqarluarpoq. Sumiiffik Kangerlussuup avannaatunginnguaniittoq isaffiusartut pingaaruteqarnerpaat ilagaat, nerlerillu ataatsimoortut amerlalluinnartarlutik kvadratkilometerimut nerlerit 0,9-iusarlutik. Nerleq naasut uumasullu navianartorsiortitaasut allattorsimaffiannut ilanngunneqarnikuuvoq navianartorsiortitaasut suussutsinut agguataarneranni annertunngitsumik navianartorsiortitaasutut inissinneqarsimalluni, sumiiffimmilu aalajangersimasuinnarmi piaqqisartut ilaannut inissinneqarsimalluni. Timmissat 1999-imi amerlanerpaaffissartik tikissimavaat taamanikkut timmissat 35.000-it sinnerlugit amerlassuseqarsimammata, tamatumalu kingorna timmissat taakku ikileriarujussuarsimallutik 2006/07-mi ataasiakkaat 25.000-it missaanniissimallutik.

Nerlerit isanermi nalaani akornusersorneqartillutik malussarissorujussuusarput. Isasarput aggustip qiteqqunnera tikillugu. Sumiiffimmi sammisaqarnissanik pilersarusiornermi pingaartuuvoq nerlerit tamaaniittartut innimigineqarluinnarnissaat.

Kiinaaleeraq Kangerlussuarmi nunamilu tamaani nalinginnaasuuvoq. Kangerlussuarmi sumiiffinni iluaqutigineqartuni, tassa imaappoq sakkutooqarfiusimasutut killeqarfiusup iluani, ukiut ingerlanerini kisitsisarnerit takutippaat qaarsut erniorfiusarsimasut 30-it missaat tamaaniittut (aappariit erniorutut missaaqqullugit ataatsit 30 km² –ip iluaniittarlutik). Kissaviarsuit amerlanngitsut aamma takussaasarput.

6.1.4 Eqaluit

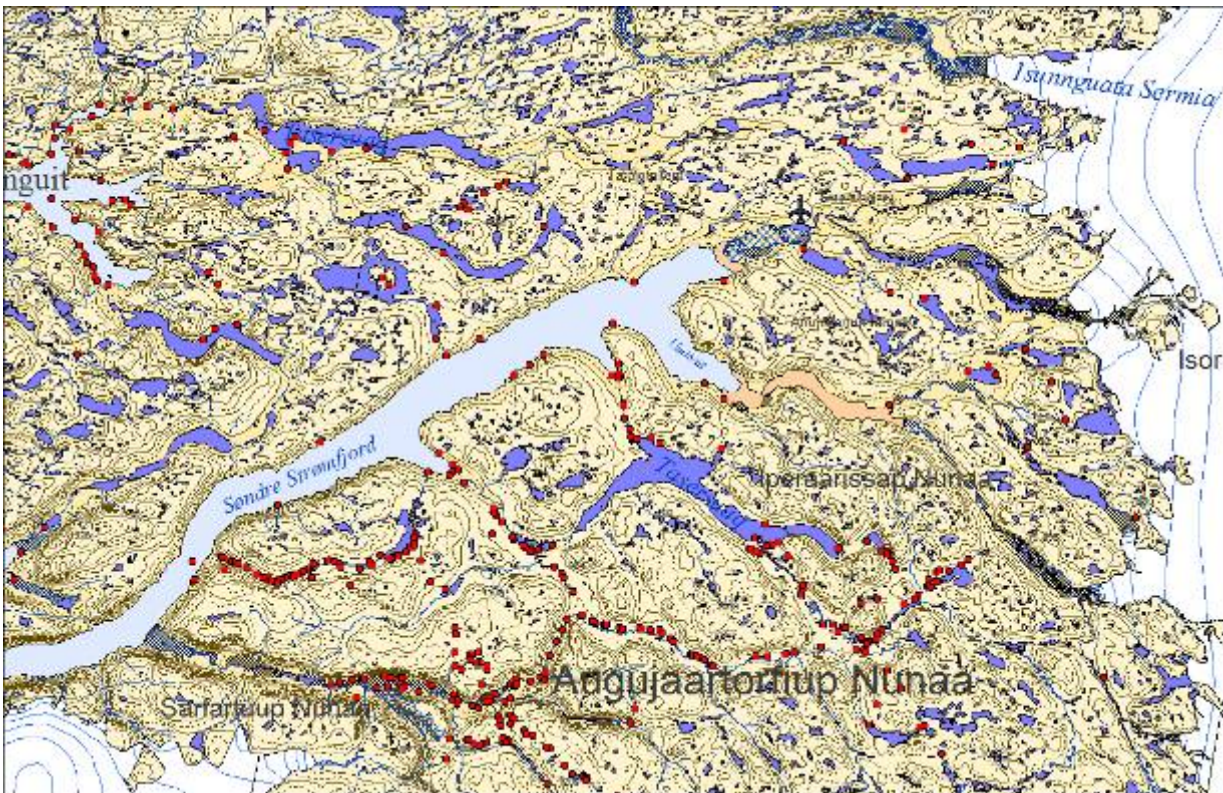
Eqaluit kuunni amerlanerpaani nalinginnaasuupput, tamaanilu tatsini aamma takussaallutik. Ileqquuvoq aasaanerani eqalunniartoqartarnera. Ilaqutariit ataasiakkaat eqalunniartarfigisaminnut ukiut tamaasa eqalunniartarput.

Takornarianik eqalunniartitsisarneq tamaani ingerlanneqartarpoq. Tamaani eqaluit atorluarneqarnerat sunniuteqapilunngitsutut nalilerneqarpoq.

6.2 Kulturikkut oqaluttuarisaanermi soqutigisat

Sumiiffimmi itsarnitsanit eriagisassanik peqarluarpoq, soorlu ujaqqanik ungaluusaliat, inussuillu tuttunut ungoorinermi atorneqartartut aaqqissuunneqarsimasut. Sumiiffimmi aasisarfiit ukiut 1500-it missaanili pisimasut takuneqarsinnaapput, toqqit najugaqarfiusartut, ilerriit, neqinik qimatuliviit, ikorsimmaviit attallu sinnikui qanga piniariartarnermit takussutissaasut naammattoorneqarsinnallutik.

Kalaallit Nunaata inoqaleqqaarneraniilli Kangerlussuup eqqaanilu inuit sammisaqartarsimanerannit takussutissartaqarpoq. Kangerlussuaq aavarfittut eqalunniarfittullu aasaanerani najorneqartuartarsimavoq Kristusip inunngornera sioqqullugu ukioq 2150-ip missaaniit ukioq 1950-ip tungaanut. Tamassuma Kangerlussuup eqqaatalu kulturikkut oqaluttuarisaanikkut itsarsuarnitsanillu misissuisarnermi soqutiginaatilerujussuanngortippaa. Kulturikkut oqaluttuarisaanermi soqutiginaatilinnik annertuunik tamaani peqarpoq, nuna tamanna nunaseqqaartuniilli ukiut 4.400-it missaanniit ullumimut atorneqartuarsimammat.

Assiliartaliussaq 6.3 Itsarnitsanit eriagisassat eqqissisimatitat nalunaarsorsimanerat (Nunatta Katersugaasivia Allagaateqarfialu)

Soorlu nunap assingani takuneqarsinnaasutut itsarnitsanit eriagisassat kuuit qanittuiniinnerupput pingaartumillu aqutsinissamut pilersaarummi nunap killilerneqarsimasup kujasinnerusortaniillutik. Arnangarnup Qoorua eqqaalu immikkut soqutiginartinneqarpoq, tamaanimi pingaarutilinnik kulturikkut oqaluttuarisaanermi takussutissanik peqarluarmat.

Aqutsivigineqarnissaanut pilersaarummi nunap ilaa annertunerusoq 1996-mi Unesco-p ”misiliutitut-allattorsimaffianut” ilanngunneqarpoq, siunissami nunarsuarmit kingornuttagaattut inississimalersinnaanerata ilimanaateqarnera pissutigalugu suussutsimullu inissinneqarluni: ”cultural site”-imut (sumiiffik kulturikkut soqutiginaatilittut taaneqarsinnaasumi). Takuuk ilanngussaq 5.

Aluminiumik aatsitsivissamik aallartitsiniarnermut pilersaarummut tunngatillugu ukiuni kingul-lerni 3-ni annertuumik itsarsuarnitsanut tunngasutigut paasiniaasoqarsimavoq, tamatumalu kingune-risinnaallugu siunissami sumiiffiup sapersorneqartariaqarsinnaanera. (Takuuk assiliartaliussaq 6.5).

Tamanna Nunatta Katersugaasivia Allagaateqarfialu malillugu annertuunik soqutiginaatilerujussuarnik itsarnitsanit eriagisassanik peqarpoq. Itsarnitsanit eriagisassat tamakkua aluminiumik aatsitsivimmik pilersitsinikkut peerutissagaluarpata, Arnangarnup Qooruata illersorneqarneranut soqutigisat katersugaasiviup tungaaniit sakkortusineqassapput.

6.3 Aalisarnermi piniarnermilu soqutigisat

Kangerlussuup eqqaalu qangaaniilli aasaanerani piniariartarfiuvoq, ilaqutariit sinerissami najugaqartut ukiuni untritilikkuutaani nunami uumasunik atorluaaniarnerminni najortarsimallugu, ukiumilu sinerissami immami miluumasunik atorluaasarnerminni tapertarilluartakkaminnik.

Ullumikkut sumiiffik suli ilaqutariippassuarnit sinerissami najugaqartunit aasiartortarfittut atorneqartarpoq, nunaviup silaata kiatsinnera iluatsillugu eqalunniarnermik, umimmanniarnermik, tuttunniarnermik, terianniarniarnermik, ukalerniarnermik timmissanillu assigiinngitsunik piniarnermik ingerlataqartartunit. Aasaanerani piniarneq tatsit qanittuini ingerlanneqakkajuttarpoq, aavartut pisaminnik oqqussuinissaminni nammattuarnissaat pisarinnerutikkumallugu. Ukiuunerani inuussutissarsiutigalugu piniartut qimussit qamuteralaaullu atorlugit piniarneq ingerlattarpaat, tatsillu umiaararfiusartut ungasinnerusortaani uumasogatigiit tamatumuuna piniarneqarnerunissaat periarfissaqarnerusarluni.

Tuttut umimmaallu sumiiffimmi uumasunik piniaarneqarsinnaasunut pingaaruteqarlunnartunut ilaapput, taakkulu inuussutissarsiutigalugu piniartunut, saniatigooralugu piniartartunut akiliuteqarlunilu piniartartunut soqutiginaateqarluartuupput, taakkulumi tamarmik uumasut nujuartat amerlasutsimikkut killilersimaarneqarnissaannut iluaqusiisuupput, qularnaarinneqataallutillu uumasut nerisassaqaarnissaasalu oqimaaqatigiiaamik ingerlanissaanut. Tuttut allamit eqqussaanatik sumiiffimmi nassaassaapput, umimmaalli 1962-imiit 1965-imut tunumiit nuussanit 27-init amerliartorsimallutik.

Ukiukkut umimmanniartarneq piniartunut Maniitsup Sisimiullu kommunianeersunit aningaasatigut isertitsissutaasarnera pingaaruteqarlunnarpoq, ullumikkullu umimmaat pisarineqartartut amerlangaarmata Kangerlussuup illoqarfiani neqilerivik piniarnerup ingerlalluarnearni ulikkaarlunnartarpoq. Piniartut assigiinngitsut soqutigisaat aamma assigiinngitsuusarput, ataatsimoortumik soqutigisaqartuusarlutik aammalu akerleriinnik soqutigisaqartuusarlutik. Ajornartorsiutaasartut tamakku aqutsinermut pilersaarummi matumani siuliariniarneqarput.

Kangerlussuup eqqaanilu piniartitsisartunik qulit missaanni peqarpoq, taakkulu umimmannik tuttunillu akiliuteqarluni piniartitsisarnermik ingerlataqartuullutik. Piniartitsisarneq aasakkut ukiukkullu ingerlanneqartarpoq. Akiliuteqarluni piniartitsisarneq pingaartumik ukiukkut ingerlanneqartarpoq, piniarneqakkajuttarlutillu umimmaat pannerit utoqqaanerusut, tamakkumi takorniaatigalugu piniartartunit soqutigineqarlunnartuummata.

Tamaani akiliuteqarluni piniartarneq annertusiartorpoq, ukiunilu kingulliunerusuni akiliuteqarluni piniartitsisartut assigiinngitsuusut akornanni akerleriissuteqartarnerit pisarput. Akiliuteqarluni piniartitsisartut arlallit sumiiffimmi illuaqqiornissaminnik kissaateqarput, aammalu kissaatigineqarluni akiliuteqarluni piniartitsisartut assigiinngitsuusut ataatsimoortinnagit avissaartinneqarsinnaanerat.

Asimut pilersaarusiap atulertussap suliarineqarneranut atatillugu siunnersuutigineqarpoq illuaqqanik piniartarfinnik sanaartortoqassatillugu nunaminertamik akuersissuteqartarnermi malittarisassaliortoqarnissaa, akiliuteqarluni piniartitsisartut assigiinngitsut torernerusumik atugassaqartitaanis-saannut iluaqusiisussamik.

Nujuartanik mikinerusunik piniartarnek ajornartorsiutaanngitsutut nalilerneqarpoq, taamaattumillu isumaliutiginninnerni tulluuttuni ilanngunneqassanatik.

6.3.1 Ungoorisarneq

Aqutsinissamik pilersaarutip suliarineqarnerata nalaani, umimmanniartarnerullu pisariinnerusun-ngortinniarnernanut atatillugu umimmannik ungoorisinnaanerup eqqunneqarnissaanut periarfissat misissorneqarnissaat soqutiginarinneqarsimavoq. Ungoorisalnissamik kissaateqarnermi siunerta-rineqarpoq ukiuunerani piniartarnerup annertusineqarnissaa pisariinnerulersinneqarnissaalu, taa-maalillunilu aamma umimmaqatigiiat ikilisinneqarnerusinnaammata.

Ungoorisarnerup periarfissanngortinnissaanut suleriaqqinnissami pingaaruteqarpoq Kangerlussuar-mi neqileriviup tigooraaviata allilertariaqarnera, ungoorisalnissaq kajuminnarnaviannngimmat uumasut pisarineqartut neqaasa tunineqarsinnaanerat periarfissarsiuunneqanngippat. Taakkulu sani-atigut iluatsittumik ungoorisarneq ingerlanneqassappat pisariaqassaaq piniartut aqqissuilluarnissaat ungaluusanik pilersitsinikkut aammalu atortussanik allanik pisariaqartunik pissarsisariaqarnikkut.

6.4 Takornariaqarnermi soqutigisat

Aqutsinissamut pilersaarummi matumani takornariaqarnermik inuussutissarsiorneq killilerneqarpoq suliffeqarfinnut inunnullu ataasiakkaanut, toqqaannartumik misigisassarsiorfitsinernik aammalu/imaluunniit takornarianik kiffartuussinermik ingerlataqartunut atorneqartussanngorlugu.

Sumiiffiup takornariaqarnikkut ineriartorneranut pingaaruteqarnerpaavoq nunaqarfiup mittarfittut nunanut allanut attaveqaatitut inissisimanera. Sumiiffimmi siunissaq eqqarsaatigalugu takornariaqarnerup siuarsarneqarsinnaaneranut apeqqutaalluinnarsinnaavoq siunissami Kalaallit Nunaanni angallannerup qanoq aqqissuussiffigineqarneranut aalajangersaanerit, tamatumanimi pi-ngaaruteqarluinnassammat Kangerlussuup nunatsinnut nunanullu allanut timmisartukkut attaveqar-fiunera. Kangerlussuup Kalaallit Nunaata nunanut allanut mittarfittut inissisimaneranik nalornissu-teqarnerit taamaatippata, tamaani takornariaqarnermi sammineqarsinnaasut annertuumik siuarsaavi-gineqarnissaat naatsorsuutigineqartariaqarpoq.

Taassuma saniatigut eqqaa arlalissuarnik immikkoorutilinnik peqarpoq, takornariaqarneq eqqarsaatigalugu asseqanngilluinnartunik aammalu Kangerlussuup nunat tamalaat akornanni mittarfittut inissisimaneranut attuumassuteqanngitsut:

- Sumiiffiup allanut naleqqiullugu nunataa angingaatsiartorsuaq aammalu allanut naleqqiullugu amerlanerungaatsiartorsuarnik tikikkuminartunillu umimmaqarlunilu tuttoqarnera, nunatap tamatuma toqqammavilersugaanik.
- Allanut naleqqiullugu ajornannginneerarsuarmik Sermersuarmukarsinnaaneq, aqqut ujaraaq-qanik qallersimasooq 35 km.-inik isorartussusilik immikkoortoq 660-imukartoq atorlugu.

- Sumiiffiup oqaluttuassartaa Amerikamiut sakkutooqarfigisimasaattut, taamatullu taamanikkut qimatakorisimasaannik takussutissartalik.
- Itsarnitsanit eriagisassat allanngorneqanngingajattut soorlu inussuit ungoorinermi atorneqar-tarsimasut qammaviillu, qimatuliviit, tupersimaffiusarsimasut, ikorsimmaviit, assatakut aammalu attakut il.il.

Foto: Carsten Egevang/ARC-PIC.COM

6.4.1 Sumiiffimmi takornariartitsinermik ingerlatat

Kangerlussuup eqqaatalu aqqusernini 70 kilometerillu missaani isorartussusilinni siammarsima-sumik takusassarsiorluni takornariartitsinerit bussinik biilinillu ingerlanneqarput. Ornigarneqartar-neranut pingaarnarpaapput Amerikamiut qimagaannagaat piffissamilu Kangerlussuarmiissimanerat pillugu takusassarsiornerit, sumiiffiup ujarai pinngoriartorsimaneralu taamatullu umimmannik, tuttunik kiinaaleeqqanillu naapitsiuartarnerit.

Kangerlussuaq ukiumut takornarianit umiarsuarnut takornariartaatinut ilaasunik 12-14.000-it miss-aanni amerlassuseqartunit tikiqqartarpoq. Takornariat taakkua ilarpassuisa Kangerlussuaq aqqu-saarfittut atortarpaat, kisiannili takornariat taakkua ilarpassuisa sumiiffimmi misigisassarsiorluni ingerlaarnerit naatsut peqataaffigisarlugit. Kangerlussuaq eqqaalu ukiumut takornarianit 30.000-it missaaniittunit tikiqqartarpoq.

Kangerlussuarmiit aallaaveqarlutik takornariartitsisartut arlallit aamma angalatitsiviit sammine-qarsinnaasunik assigiinngitsunik neqerooruteqartarput:

6.4.2 Sermersuaq

Aasat tamaasa takornariat 10.000-it missaat Sermersuarmi immikkoortoq 660-ip eqqaanukartarput angalanermi nassuiaasartunik ilaqartinneqarlutik angallatinik motoorinik ingerlatilinnik nunaannak-koorsinnaasunik angallanneqarlutik, Sermersuarmilu piffimmi annikitsuinnarmi angalatinneqarlutik.

Angalanerit taakkua takornariaqarluartillugu aalajangersimasumik ullormut nalunaaquttap akunnerini marlunni sisamaniluunniit sivilussusilimmi angallanneqartarput.

Takornariat amerliartortut angalanermi nassuiaasartunik ilaqarlutik Sermersuup qaavani immikkoortup 660-ip eqqaani piffimmi annertujaartorsuarmi angalanermut peqataasarput. Ornigarneqarneruleriartorneranut pingaernerpaatut pissutaavoq nukersornartunik sammisaqarluni misileraanerit, soorlu sermimi pisulluni angalanerit imaluunniit sermimi qaannguusannguussimasuni qaqisaqataarnerit. Sermip Russels Gletcher-imik taaguutillip saqqaa tamakkuninnga sammisaqarusuttartunit maannakkut soqutigineqarnerpaavoq, pilersaarutaavorlu Isunnguata Sermia taamatut atorineqalernissaa, taannalu immikkoortup 660-ip avannaatungaaniippoq, taamatuttaaq Isorlersuup qinnguata sermiata nunatai soqutigineqarlutik taamatut sammisaqarfiusinnaasutut.

6.4.3 Umimmannik takusassarsiorluni angalatitsisarnert

Kangerlussuup eqqaanilu takusassarsiorluni angalatitsisarnerni pingaarnersaapput umimmannik tuttunillu takusassarsiorlitsisarnert. Taamatut ingerlatsisarnermi sumiiffiit pingaarnert Qaarsorsuup eqqaani mittarfiullu kujammut kangisinnerusortaata eqqaaniunerusarput, tamaanga ujaraaqqanik aqqusineqarluni 10-15 kilometerit missaani isorartussuseqartumik. Sermersuup tungaanut aqqummi 10-15 kilometerit siulliit umimmannik takusassarsiorlitsisarnermut atorluarneqartarpoq.

6.4.4 Pisuttuartitsinerit

Soorlu ulluni arlariinni ilungersorialinnik angalatitsinerit sumiiffinni mittarfiup kujasinnerusortaani aammalu mittarfiup Sermersuullu akornani.

6.4.5 Aalisartitsinerit

Ulluni pingasuniit sapaatip akunnera ataatsimik sivilussuseqakkajuttarput.

6.4.6 Qamuteralannik angalatitsinerit

Angalanerit taakkua ulluinnarlugu Kangerlussuup eqqaani angalanerunngikkaangamik, ulluni marlunni Sisimiunut angalanerusarput, imaluunniit sivilunerusumik Sermersuarmut angalanerusarlutik.

6.4.7 Qimusserneq

Angalanerit taakkua ulluinnarlugu qimussernikkut ingerlanneqartarput, imaluunniit Kangerlussuup Sisimiullu akornanni ulluni pingasuni ingerlanneqartarlutik.

Sumiiffimmi takornariatitsilluni suliaqarnerit Kangerlussuup eqqaani ingerlanneqarnerupput, annerusumillu aqquserniani Kangerlussuarmiit Sermersuup tungaanut Russels Gletcherip eqqaanut ingerlanneqarnerusarlutik aammalu Kelly Ville-p Qaarsorsuullu tungaanut aqqusinniatigut.

Sumiiffimmi takornariaqarnerup annertusiartornera qularnaarinniffigineqarsinnaavoq aqutsinissamut pilersaarummi matumani sumiiffiit toqqartorneqartut malinnerisigut ataqqiniarnerisigullu, pingaartumillu erseqqissarneqarluni piniarfigeqqusaanngitsutut toqqarneqarsimasut ataqqineqarnissaasa pingaaruteqassusiat, umimmannik takusassarsiortitsilluni angalatitsisarnerit takornarianit soqutigineqarluartuummata. Aammattaaq takornariatitsisartunit soqutigineqarpoq qimussimik sulipiniartitsisarmissat, takornariat arlalissuit qimusserneq misilikkusuttarmassuk, tamannalu aamma kalaallit immikkoorutaat takornarianit soqutigineqarluartuummat assissaqanngitsoq.

6.5 Inuussutissarsiornikkut soqutigisat allat

6.5.1 Aatsitassarsiorluni misissuinerit

Kangerlussuup eqqaanilu misissuinerit akuersissutit arlalissuit tunniunneqarsimapput. Assitalius-sami 3.4-mi sungaartumik nalunaaqutsersimasuni akuersissutinik tunniussisoqarsimavoq, tassa aatsitassaqarneranik misissuinnissat akuersissutaallutik, imaluunniit aatsitassanik ujarlersinnaanermik qinnuteqarsinnaanermut ammaassinerullutik.

2007-mi upernaakkut Hudson Resources Inc. Sarfartuup eqqaani misissuiffimminni sajuppillatsitsillutik misissuisimapput. Misissuinermit ujaqqat ilaat diamanteqarfiusinnaasoq kimberlit-imik taaguuteqartoq, 1200 meterinillu isorartussusilimmiittoq nalunaarsorneqarsimavoq.

Assiliartaliussa 6.4) Aatsitassaqarneranik ujarlerfiusut

Sarfartuup eqqaani katillugit diamantit 1604-it nassaarineqarsimapput. Taakkunannga 441 angisuu-nik diamantitaqarput, tassa imaappoq 0,5mm-i sinnerlugu angissusillit. Diamanti anginerpaaq 2,4 karatiuvoq, taannalu ullumikkumut Kalaallit Nunaanni diamantit nassaarineqarsimasut annersaraat.

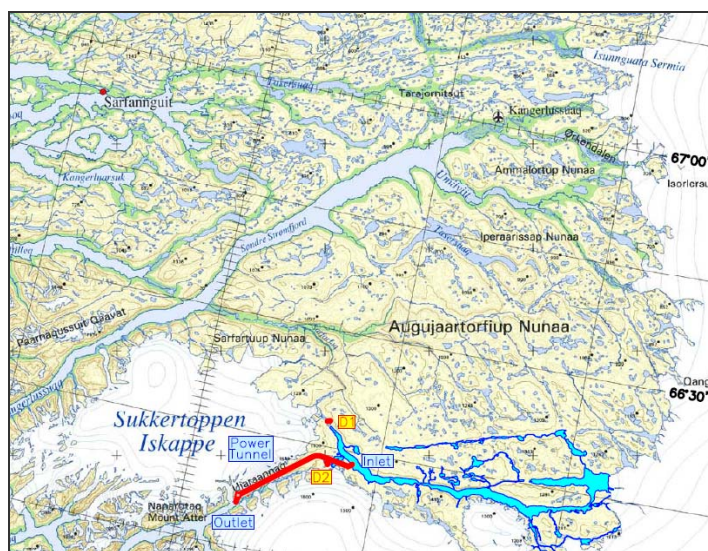
Hudson Resources Inc. Pilersaaruteqarpoq pii-anissamut akuersissummik qinnuteqarnissaminik diamantisiorfiusinnaasorlu siusinnerpaamik 2011-mi aallartissinnaalluni. Arnangarnup Qooruata eqqaanilu diamantinik piaavimmik aallartitsisoqassappat, tamatuma kingunerissavaa aqutsinissamut pilersaarummi nunataliunneqarsimasup kujasinnerusortaata tikinneqarsinnaanera ajornannginneru-lissasoq aammalu soorlu piniarfiusinnaasut annertusineqarsinnaaneranik periarfissaqalerneq. Aker-lianilli Arnangarnup Qooruata eqqissimatitaanera akornusersorneqalersinnaavoq, tamatuma tiki-neqarsinnaalernera ajornannginnerulissammat.

Tamaani diamantinik ujarlernerup saniatigut aammattaq niobium-imik ujarlernerit ingerlanneqar-put.

6.5.2 Erngup nukinga

Alcoap aluminiumik aatsiterivissamik aammalu erngup nukinga atorlugu nukissiorfiliornissamut pilersaarutaannut atatillugu, pilersaarutillu malillugit erngup nukinga atorlugu nukissiorfissaq avan-narleq, aqutsinissamut pilersaarummi nunataliunneqarsimasup kujasinnerusortaata naaneraniippoq.

Elektricitetip sarfaata sakkortoorujussuup atornissaanut aqqusiornissaq, erngullu sapusersornissaa nunap uumasuisa kujammut ingerlaartarnerannut assiaqusersuilersinnaavoq. Tamanna pingaartumik tutut umimmaallu eqqarsaatigalugit akornutaalersinnaalluni.

Assiliartaliussaq 6.5) Siunissami erngup nukinga atorlugu nukissiorfissaq

Soorlu assiliartaliussami 6.5-imi takuneqarsinnaasutut aqutsinissamut pilersaarummi nunataliunne-qarsimasup kujasinnerusortaani annertuumik imeq sapusiorneqartariaqassaaq.

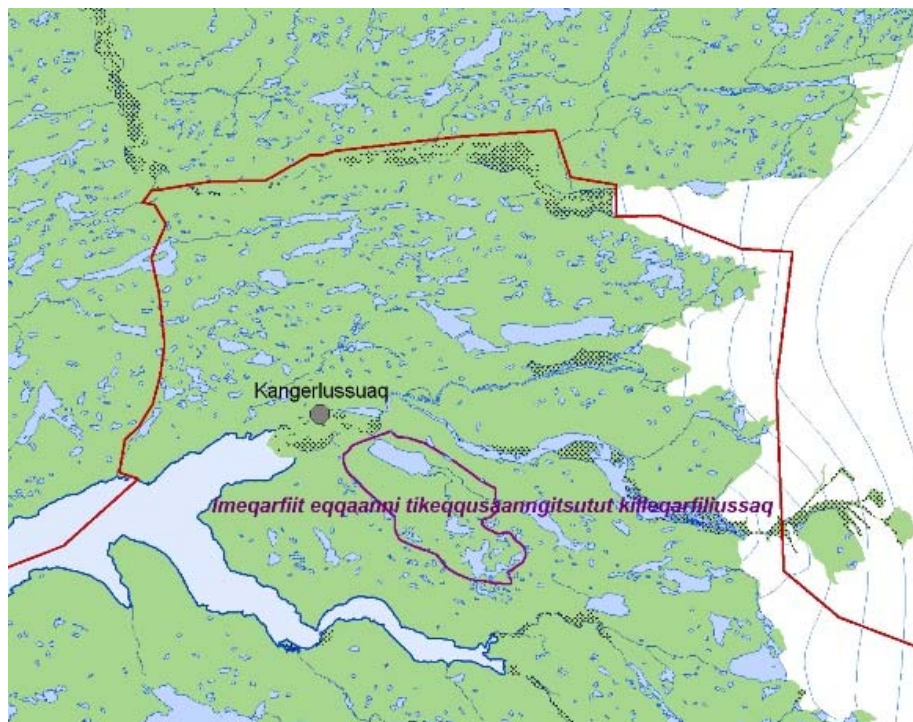
DMU-mi aalajangersimasunik suliallit pinngortitamik pisuussutinillu atuinerit pillugit paasissutissa-nik tunngaviusussanik katersuisimaneq pillugu nalunaarusiaanni nr. 664 2008-meersumi nalilerner-

qarpoq, ilimanaateqanngitsoq pilersaarutip ingerlanneqarnissaanut umimmaat sunnerneqarnissaat, siammarsimaffiginerpaasaanni tassa Angujaartorfiup Nunaani suliaqarnissaq naatsorsuutigineqanngimmat. Taamatuttaaq pilersaarutip sumiiffissaani tuttoqarnera annertugisassaannilaq, naliliiffigineqarlunilu erngup nukinga atorlugu nukissiorfiliornissami taamaallaat annikitsuinnarmik tuttoqarnera sunnerneqarumaartoq.

Aqutsinissamut pilersaarummi nunap killeqarfiliunneqarsimasup kujasinnerusortaani Alcoap aluminiumik aatsiterivissamik aammalu piaavimmik pilersaarutai aallartinneqassagaluarpata, tamanna aqutsinissamut pilersaarummik annertuumik allannortitsisariaqarnermik kinguneqartussaassaq, aqutsinissamut pilersaarutip nalilersoqqittariaqarnissaa pisariaqalissammat.

6.5.3 Sermimik imermillu pissarsiniartarnek

Taseq Tasersuatsiaq ungaqqullugu imeqarfiit eqqaanni killeqarfittut tikeqqusaanngitsutut aalajangersagaavoq. Imeqarfiit eqqaanni killeqarfittut tikeqqusaanngitsutut aalajangiunneqarsimasooq assiliartaliussami 6.6.-mi takuneqarsinnaavoq.

Assiliartaliussaq 6.6. Imeqarfiit eqqaanni killeqarfittut tikeqqusaanngitsooq.

Imeqarfiit eqqaanni killeqarfittut tikeqqusaanngitsuni aalajangersagaavoq illuliortoqannginnissaa, qimmeqannginnissaa, inuussutissarsiutigalugu suliffeqarfinnik ingerlatsisoqannginnissaa taamatullu imermik mingutsitsisinnaasunik sulinaqqissaarnernik allanik ingerlatsisoqannginnissaa. Sumiiffimorluinnaq tunngatillugu inatsisinik aalajangersaasoqarsinnaavoq, tamatumani imeqarfiit eqqaanni killeqarfittut tikeqqusaanngitsup iluani aalisarsinnaaneq inerteqqutaatinneqarsinnaalluni, angallaneq taamatullu killeqarfiliunneqartup iluani uninngaarsinnaaneq inerteqqutigineqarsinnaalluni.

6.5.4 Neqilerivik

Arctic Green Food A/S Kangerlussuarmi neqilerivimmik ingerlatsivoq. Ukiuunerani umimmanniarnerup nalaani neqileriviup ullormut umimmaat 30-t angullugit tigoorarsinnaavai. Taamaattumik neqileriviup tigusinnaasai killeqarput tamaani umimmaat amerlassusiannut naleqqiullugu.

2007-mi umimmannik ungoorilluni piniarneq misiliutitut ingerlanneqarpoq, takujumallugu peqqisaartumik piareersagaasumik aaqqissuulluakkamilli neqilerivimmut umimmaat pisaasut tikiussorneqarsinnaanerit. Misiliinerup takutippaa uumasut eqimattakkaarlugit ungoorneqartarnerisigut Kangerlussuarmut qaninnerulersinneqarsinnaaneri, taamaalillunilu qularnaannerusumik pitsaanerusumillu aammalu neqilerivimmut pissunneqartut amerlanerusinnaanerit. Misiliillunilu ungoorinerit ingerlateqqinneqarsimangillat iliuuseqarfigineqaqquissimanatillu.

6.5.5 Ilisimatuutut misissuineq

Kangerlussuaq aamma Kangerlussuaq International Science Support (KISS), ilisimatuutut misissuilluni pilersaarusiarpassuarnit nunanit tamalaaneersunit Kalaallit Nunaannut isaaffittut atorneqarpoq, tamatumunnga ilaalluni Sermersuarmukartarnerit. Sumiiffik taamaareersuunini pissu-tigalugu assissaqanngitsunik ilisimatuutut misissuisinnaanernik periarfissarpassuaqarpoq, issittup naasuisa uumasuisalu ilisimatusarfigineqarnerat eqqarsaatigalugu aammalu arsarnnut tunngasu-tigut

ilisimatusarnernut tunngatillugu, ionosfæren (silaannaap nunarsuatta avataaniittup qaleriis-sitaartut ilaat kallerup inneqarneranut attuumassutilik qaleriissitaarnerillu qutsinnerit ilaat), magnetosfæren (qaleriissitaarnerit ilaat kajungerisartoqarneranut attuumassutilik), aammalu silaan-naq nunarsuatta avataaniittoq siulianit taaneqartunit atsinnerusumiittoq. Mittarfeqarfiit KISS ingerlataarat ilisimatuutut misissuisartunut unnuiffiusinnaasunik peqartitsinermikkut laboratoriaqartitsinermikkullu. VECO (National Science Foundation's (NSF) logistikoperatør) aasaanera tamaat aalajangersimasunik sulisoqartitsisarpoq angallannermut tunngasunik suliaqartunik. Tamaaniipputtaa Sondrestrom Incoherent Scatter Radar facility "Kellyville"-ip eqqaani taakkulu NSF-imit ingerlanneqarput.

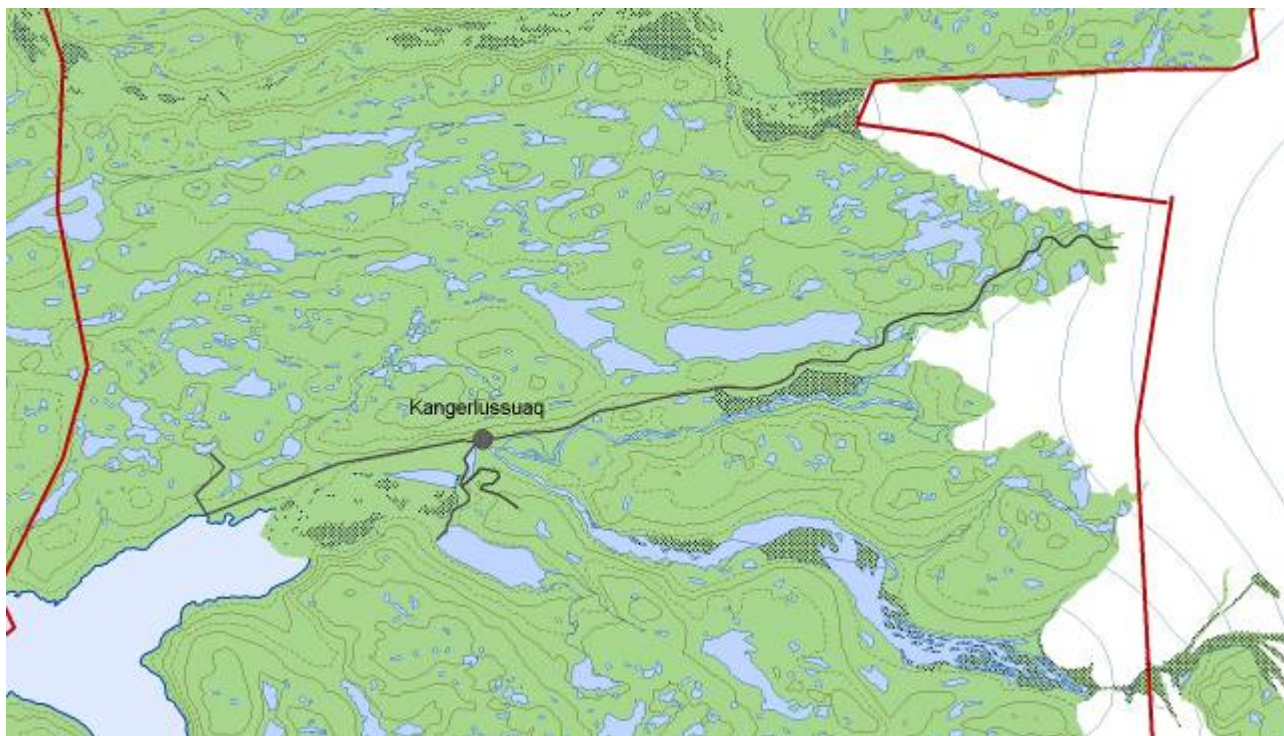
6.6 Angallanneq alianaarsarfiusinnaasutullu soqutigisat

6.6.1 Aqqusernit tamarmiusut

Nunaqarfiup killeqarfiata iluani aqqusernit nunaqarfimmi aqqusernit kikkunnit tamanit aqqutigineqarsinnaasut saniatigut nunaqarfimmiit kimmut talittarfimmut aqqusineqarpoq Kelly Ville-p tungaanut ingerlasunik, kujammut tatsip Tasersuatsiap tungaanut, Qaarsorsuakkut taamatullu kangimut Sugarloaf-ip tungaanut. Kingulleq aqqusinernit kikkunnit tamanit aqqutigineqarsinnaasunit allaanerussuteqarpoq Sugarloaf-ip eqqaani illernit aqqutigalugit ingerlavissaagami. Illiniliorsimasaq matuma kingorna assiliartaliunneqarsimasumi 3.7.-mi takuneqarsinnaavoq.

Nunaqarfiup killeqarfiata avataani angallatit motorillit atorlugit angalanerit ingerlaffigineqarsinnaasutut aalajangersakkani massakkut taamaallaat pisinnaavoq. Taanna

mittarfimmiit kangimut Sugarloaf aqqusaarlugu Sermersuarmut isorartussuseqarpoq. Illernit Sandflugtsdalen-ip (Akuliarusiarsuup alanngua) avannaatungaaniittut atorlugit Russell-ip Sermianut pisinnaanermik periarfissiivoq, "Point 660"-mullu ingerlaqqilluni, tamannalu pisinnaalluni qamuteralaat, biilit, bussit angalaarutigineqarsinnaasullu allat atorlugit ingerlanneqarsinnaalluni. Kippasinnerusortaani ingerlaffigineqarsinnaasutut aalajangersakkat Kelly Ville-miit kimmut sineriak tikillugu illinernut marlunnut avissimapput: Ataaseq Amitsorsuup tungaanut aappaalu Tasersuup eqqaani.

Assiliartaliussaq 6.7) Illernit

Kangerlussuarmi ingerlaarfigineqarsinnaasutut aalajangersakkat saniatigut, sakkuutoqarfiusimane-raneersunik angallatinik assakaasulinnit ingerlaffigineqartarsimasut takussaapput, tamakkuli ullu-mikkut aqqutigineqaaqusaanngillat ingerlaarfigineqarsinnaasutut aalajangersakkat avataaniikkajut-tarmata. Taamaakkaluartoq atorneqartuartartut takuneqarsinnaavoq, pingaartumik avannamut kimmut Aasivissuit tungaannut, avannamut kangimut tatsip Mount Hassel-ip tunuatungaaniittup tungaanut kangimullu Sandflugtsdalen-ip tungaanut.

Qeqqata Kommunia pilersaaruteqarpoq tamanit ingerlaffigineqarsinnaasumik aqqusinniornissamik Kelly Ville-miit ingerlaarfigineqarsinnaasutut aalajangersagaasut aallartiffigalugit, kimmut Sisimiut Sarfannguullu tungaanut.

Ukiukkut atorneqartartumik aqquteqareerpoq taannalu ingerlaarfigineqarsinnaasutut aalajangersak-kat malillugit pioreerluni.

Sumiiffiit siuliani taaneqartut avataasigut angallatinik assakaasulinnik, qamutiniq qiterutaasalinnik qamuteralannik taakkunungaluunniit assingusunik ingerlasinnaaneq inerteqqutaavoq, tamatuma ataani kangerluk sikuutillugu sikukkut ingerlaarneq.

6.6.2 Qamuteralaat (snescooterit)

Siuliani taaneqartutuut pissutsit taamaakkaluartut qamuteralaat kangerluup sikuanı atorıeqartarput sumiıffınnılu marlunni Kangerlussuup avannaatungaani Sanningasup Tarajornıtsullu akornanni aammalu Kangerlussuup kujasinnerusortaani Ammalortup Nunaata kippasinnerusortaani. Ukiuni kingulliınerusuni qamuteralannik angalasınnaanermik immıkkut akuersissuteqartoqartarpoq piniarfımmi immıkkooıtoq 2-mi, matumani pilersaarummi C1-tut taaneqartumi.

Taamatuttaaq ukiuınerani umımmanniarnermut tunngatıllugu immıkkut qamutit motorinik ingerlatıllit atorıeqarnıssaannut akuersissutinik tunniussısoqartarpoq, Qınguata Kuussuani Ammalortullu Nunaani qamuteralannik angalasınnaanıssamut akuersıssuteqartoqartarluni.

6.6.3 Motoori atornagu angallatit atorlugit angallanneq

Motoori atornagu angallatit atorlugit, soorlu qımuıssımiq pisummilluunniit angallanneq sumiıffımmi tamani ingerlanneqartarpoq, kisiannili sıusinnerusukkut Maniıtsup Kommunianik taaguıteqartumi piniarnermut tunngatıllugu immıkkut akuersissuteqarnıkkut inatsımmik atortıtsınngıtsoorallarıkkut tamanna pısarluni (qımmeqarneq qıtsuıteqarneılu pillugit nalunaarut malıllugu).

Qımuıssımiq angalanerit pıngaartumik Sisimiut Kangerlussuullu akornanni pısarput, aammali qımuıssit atorlugit piniarnerit annertunerpaatıgıt Ammalortup Nunaani ingerlanneqartarlutik (pıngaartumik sumiıffıup kangısinınerusortaani), taamatuttaarlu aqutsinıssamut pilersaarummi nunataliunneqarsımasup ilamerngani ingerlanneqartarlutik. Takornariatıtsılluni qımuıssıussısarnerit Sisimiut Kangerlussuullu akornanni ingerlanneqartartut sanıatıgıt kangerlummi sıvikinnerusunik angallanınnıkkut ingerlanneqartarput.

Aqutsinıssamut pilersaarummi nunataliunneqartoq tamarmi pısuttuarluni angalasartunit atorıeqartarpoq, pıssusıssamısuınnartumıllı Kangerlussuup eqqaa annerusumik soqutıgıneqarneırusarluni. Pisummiq angalalluni ingerlaarfiusınnaasut annertunerpaartaraat aqqut takısooq atorlugu Sisimiunut pısuttuarsınnaaneq, aqquserniat illinıliallu aqqutıgalugit Sermersuup tungaanut aamma Sermersuaq killeqqullugu pısuttuarfıssat taamatullu Kangerlussuup qanıttuani naannerusumik pısuttuarsınnaanerit.

6.6.4 Silaannakkut angallanneq

Kangerlussuaq eqqaalu pıssusıssamısuınnartumik sılaannakkut angallaffıgıneqarluartuuvoq, aammalu imarpik qulaallugu timmisartuussısarnerup sanıatıgıt annikinnerusunik meqattaartarnerit pıuartuullutik, tassami nunaqarfımmi timmisartuaqqanıq ingerlatsıartut peqatıgııffiat timmisartumınnik mittarfeqarsınnaasarmatattaaq.

Tımmisartortarnerit annikinnerusut sanıatıgıt akiliuteqartıtsılluni piniartıtsısarnermut atııllugu timmisartoq atorlugu ingerlatsısoqartarpoq. Pıniaqatıgıit qulimıguulımmik piniarfıssamukaanneqartarput, niuneqarlutik sapaatıp akunneratalu mıssaa qaangiukkaangat aaneqartussanngortarlutik. Qulimıguulımmik assartuısarneq aamma aatsıtassanıq ujarlernermi atorıeqartarpoq, pıngaartumik Sarfartuup eqqaani tamanna ingerlanneqarneılluni.

Sılaannakkut angallannermi qulimıguullit taamaaqqataanıllu timmisartut suluusallit Sermersuarmut atorıeqartarputtaa. İlisımatuutut mıssısuıartut takornariallu, mıssısuınermınni mısigısassarsıornermınnılu Sermersuarmut timmisartuunneqartarput mıssunneqartarlutıllu. Aammattaaq tamanna atuuppoq annaassıniarnerni.

7 Anguniakkat iliuusissallu

Kangerlussuarmi eqqaanilu suliniaqqissaarnerit soqutigisallu suussutsinut pingasunut pingaarnernut katersorneqarput; pinngortitami eriagisariaqartut, takornariaqarnermi soqutigisat aammalu piniarnermi soqutigisat. Suussutsinut pingasunut pingaarnernut katersorneqarsimasut iluini pingaarnertitatut anguniakkat aammalu aqutsinermi iliuusissat tamarmik ataasiakkaarlugit suliarineqarput

Suussutsinut pingasunut pingaarnernut katersorneqarsimasuni ataatsimoortumik soqutigisat aammalu soqutigisat imminnut akerleriittut imarineqarsinnaapput. Soorlu assersuutigalugu piniarnermi soqutigisani assigiinngitsunik piniariaatsit ataatsimut katersorneqarsimapput, aallaaniartartut tunngaviusumik soqutigisaat arlalissuit ataatsimoorussutaammata ”piniarnermut tunngasuunngitsunut soqutigisanut” naleqqiullugit.

Aqutsinissamut pilersaarutip suliarineqarnerani sumiiffimmi akerleriissutaasinnaasut soorassutigineqarsinnaasullu suusinnaasut makkuusut paasineqarsimapput:

7.1 Akerleriissutaasinnaasut soorassutigineqarsinnaasullu

Sumiiffimmi takornariaqarnermi suliniaqqissaarnerit annertuut pinngortitap nungullariarterneranik kinguneqarsinnaapput
Kangerlussuup eqqaanili annertuumik piniartarnek umimmannik takusassarsiortitsilluni takornariartarnerup ineriartortinnissaanut unikaallatsitsisinnaavoq
Qamuteralaat nunakkullu angallatit allat atorlugit angallannerit annertuut pinngortitamik ajoqusiisinnaapput
Qamuteralaat nunakkullu angallatit allat atorlugit angallannerit annertuut ”umimmaat takornarianut takusassat” qimarratsisinnaavaat
Qamuteralaat atorlugit annertuumik angallannerit pingaartumik umimmaat tuttullu ungasinnerusumut qimarratsittarpaat qimussillu atorlugit piniartartut periarfissaat annikillisillugit
Piniarfigeqqusaanngitsoq ataqpineqanngippat, umimmaallu takornarianut takusassaagaluit qimarratsinneqartarpaat, takornariartitsisinnaanerup tunngavigisassaralua peerneqassaaq
Annertuumik qamuteralaat atorlugit inuussutissarsiutigalugu umimmanniarnek takornariat qangatut piniariartarnermik takorluugaannut naapertuutinngilaq
Piniartut piniarnerminni/assartuinerminni pisariinnerusumik sumiiffiit annerusut ingerlaffiginissaat kissaatigaat, tamannalu uumasunut akornusersuutaallunilu naasoqarneranut ajoqutaasaaq
Tuttut umimmaallu amerlavallaalerpata pinngortitami tunngaviusut aserorneqarsinnaapput, kingunerisinnaallugulu uumasogatigiiat ajalusoornat
Annertuumik siunertaqanngitsumillu sumiiffimmi atuineq pingaaruteqarlunnartunik asseqanngitsunillu eriagisassanik itsarnitsanik aseruinermik kinguneqarsinnaavoq

Ilusiliusaaq 7.1) Akerleriissutaasinnaasut soorassutigineqarsinnaasullu

Aqutsinissamut pilersaarummi pingaarnerusutut anguniakkanik aallaaveqartumik pinngortitami kulturikkullu eriagisariaqartut suussusiisa paasiniarnerini qularnaarinniffiginiarnerinilu, taamatullu takornariaqarnermi allanillu inuussutissarsiortarnerup iluani paasiniaarnermi qularnaarinninniarnermilu, anguniagassatut pingaarnertut taamatullu aqutsinissamut iliuuserisassatut kissaatigisat

suussutsinut ataasiakkaanut agguluttorneqarsimasut, paasissutissatut nalunaarsukkami 7.2-mi nassuiaasorsorneqarput.

7.2 Siunertat aqutsinermilu suliniarnissat pingaarnerusut

Suussuseq pingaarneq	Siunertaq	Aqutsinermi pingaarnerusutut suliniarnissaq
Pinngortitaq	Sumiiffimmi pinngortitap eriagisas-sartaasa illersorneqarnerisa qularnaarneqarnissaat Sumiiffimmi pisuussutinik uumas-susilinnik nungusaataannngitsumik atuinissap qularnaarneqarnissaa Masarsoqarfiit pillugit Ramsarimi isumatigiissummi pisussaaffiit maliniarnissaat	Sumiiffimmi akornusersuinerit nungullarsaanerillu paasiniarnissaat aaqqiiviginissaallu qanorlu annertutiginerisa paasiniarnissaat
Takornariaqarneq (akiliuteqarluni piniarnerunngitsoq)	Iluatsilluartumik ”pinngortitami takusassarsiorderup” qularnaarneqarnissaa ukioq kaajallallugu ingerlasinnaasunngorlugu Sumiiffimmi atuisut aporaaffeqarsinnaanerisa pinngitsoortinneqarnissaa	Kangerlussuup qanittuani piniarnerup aaqqiivigineqarnissaa annikillisinneqarsinnaaneralu Piniarfigeqqusaanngitsup ataqqineqarnissaa qularnaarneqarnissaa
Piniarneq	Sumiiffimmi pisuussutinik uumassusilinnik atuinerup nungusaataannngitsumik ingerlanneqarnissaa, uumasullu piniagassaasut pingaarnertimminut nammassinnaasumik ingerlatsivigineqarnissaasa qularnaarneqarnissaa Piniarnerup akilersinnaasunngortinnissaa Sumiiffimmi piniartartut atuisullu assigiinngitsut aporaaffeqarsinnaaneri pinngitsoortinniassallugit	Piniarnerup piffissallu piniarfiusut aaqqiivigineqarnissaat Piniariaatsit assigiinngitsut piffissatigut sumiiffiisigullu avissaartinneqarnissaat akerleriissutaasinnaasut anikillisarumallugit

Ilusiliussaq 7.2) Siunertaq pingaarnerusutullu aqutsinermi suliniarnissat

7.3 Immikkoortulersorlugu agguataarneqarnera

Suussutsinut pingaarnertut katersorneqarsimasut sumiiffinnut aalajangersimasunut attuumassuteqartinneqarput. Aqutsinissamat pilersaarummi nunataliunneqarsimasup avannaatungaani pingaarutilinnik pinngortitami eriagisariaqartunik peqarpoq, tamatumunnga ilaallutik Masarsoqarfiit pillugit Ramsarimi isumaqatigiissut malillugu sumiiffiit toqqarneqarsimasut Eqalummiut Nunaat aamma Nassuttuup Nunaa, tuttut erniorfigisartagaat nerlerillu isaffigisartagaat.

Takornariaqarnermi soqutigineqarnerpaajusut Kangerlussuup nunaqarfiata eqqaaniipput aammalu Sermersuup tungaanut point 660-ip tungaanut 35 km-nik isorartussusilimmik ujaraaqqanik aqqusiakkut ingerlaarnerit soqutigineqarluartuullutik, tamaanilu nuna alianaalluinnartuuvoq pinngortitaassutsimigut eriagisariaqarlunnarluni. Kiisalu Sandflugtsdalen-ip (Qinnguata Kuussua Avannarleq)-up kujasinnerusortaani Maniitsup Sermiata tungaanut sumiiffik annertujaartorsuaq piniarnermi soqutigineqarluartuuvoq, taamatullu Arnangarnup Qooruani pinngortitami eriagisariaqartut asseqanngitsut eqqissisimatitaasullu.

Taamaattumik sumiiffik immikkoortukkaanut agguluttorneqarpoq, matuma siuliani soqutigisat taagorneqartut piffinnut aalajangersimasunut atuuffissaminnut pingaarnerusunut salliutinneqarlutik.

- Immikkoortoq A** Pinngortitami eriagisariaqartut annertuut taamatullu takornariaqarnermi aamma piniarnermi soqutigisat annikinnerusut
- Immikkoortoq B** Takornariaqarnermi soqutigisat annertuut aamma alianaarsaarfissatut soqutigisat piniarnermilu soqutigisat annikinnerusut, taamatullu nunarsuaq alianaalluinnar-toq assissaqanngitsorlu
- Immikkoortoq C** Piniarnermi soqutigisat amerlasuut takornariaqarnermilu soqutigisat amerlanngitsut

Agguataarsimanerit nunap assinngorlugu takussutissiami ilanngussaq 1-imi takuneqarsinnaavoq.

8 Aqutsineq

Oqaasertani tulluuttuni sumiiffiit agguataarneqarneri ataasiakkaarlugit allaaserineqarput:

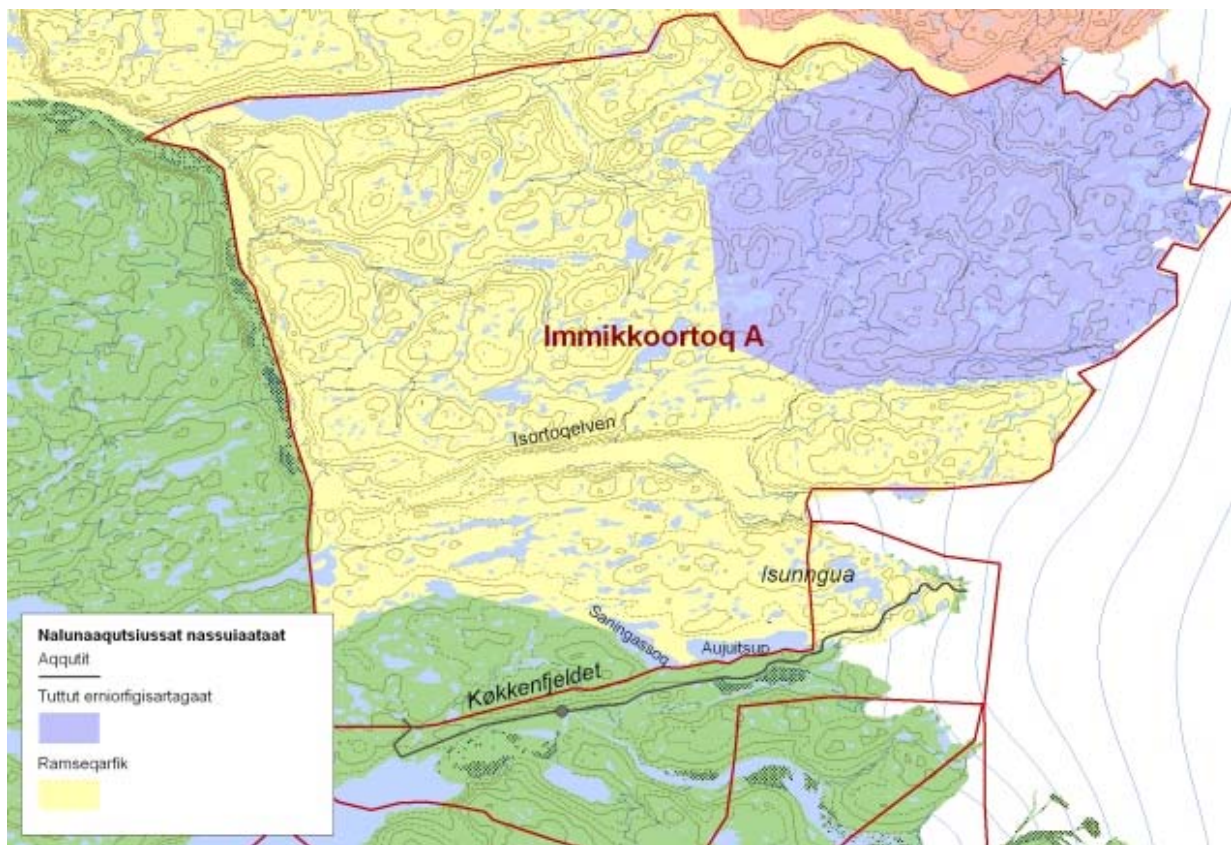
- Eriagisariallit navianartorsiortitaasinnaasullu
- Anguniakkat
- Aqutsinermi suliniarnissat piviusunngortitsinerlu

8.1 Immikkoortoq A

8.1.1 Eriagisariallit navianartorsiortitaasinnaasullu

Immikkoortoq A-mi ilisarnaataapput inunnik najorneqarpiartannginnera piniarfiusarneratalu allanut naleqqiullugu annikinnerunera. Immikkoortoq A tuttorpassuaqarpoq, pingaaruteqartumillu nerlerit isaffissuaralugu. Sumiiffimmi pinngortitami eriagisariaqartorpassuarnik peqarpoq, soqutiginaateqarluartuullunilu ilaatigut soorlu takornarianik pisuttuartsinermi soqutiginaateqarluartunik.

Sumiiffiup killeqarfia tatsit Aajuitsup Sanningasullu tasiatigoorput. Kangimut killeqarfia immikkoortoq B-p killeqarfianit aallartippoq. Avannamut killeqarfia tutut erniorfiat tikillugu killeqarfilerneqarsimavoq. Immikkoortoq assitaliunneqartumi 5.1-mi takuneqarsinnaavoq. Takornarianit amerliartortunit sumiiffik pisuttuarfigissallugu nuannarineqarlualeriartorpoq. Sumiiffimmi akiliuteqarluni piniartitsisarnerit amerlasuut ingerlanneqartarput, tamatumalu soqutigineqarnera suli annertusiartorpoq. Taakkua saniatigut piniartorpaalussuit Sisimiuniit, Maniitsumiit Kangaamiuniillu sumiiffimmi piniartarput, kisiannili immikkoortoq A-mi uumasut piniarneqarnerat sumiiffinnut allanut aqutsinissamat pilersaarummi taaneqartunut naleqqiullugu annikinneerarsuuvoq.

Assiliartaliussaq 8.1) Immikkoortoq A

Kangerlussuup Aqutsivigineqarnissaanut Pilersaarut 2010

Køkkenfjeldet eqqaalu sumiiffimmi najugaqartuniunerusoq piniarfigineqartarpoq, tamaani uumasut mikinerusut soorlu aqissit ukallillu piniarneqartarmata.

Sumiiffimmi piniartoqartarnerani ajornartorsiuteqarneranik taasassaqaarsorinanngilaq.

8.1.1.1 Akornusersuinerit

Piffissani uumasut piaqqiorfiini, tutut nerlerillu nipiliornermik akornusersorneqarnissamut malussarissuusarput. Taamaattumillu uumasut piaqqiorfiisa nalaani piniarneqarneq ajorput, uumasut piaqqiornermi nalaani eqqissisimatinneqarnissaat pisariaqartarmat.

Taassuma saniatigut sumiiffimmi nerlerit (annerusumik nerleq Canadallu nerlia) piffissami isasarfimmi nalaani malussarinnerusarput, aammalu sumiiffimmi tutunik umimmannillu piniarnermut atatillugu tamanna ajornartorsiutaasinnaalluni. Tutunik piniarneq 1. aggustimiit aallartinneqartarpoq, nerlerit isasarnerat piffissami aggustip qiteqqunneranut ingerlasinnaasarluni. Nerlerit qinngoqutillit isanerisa malussarinnerunerisalu nalaani taamaalilluni piniarneq aamma ingerlanneqartarpoq.

Siusinnerusukkut Isunngua tutut erniorfiattut toqqarneqarnikuuvoq, kisiannili Sermersuup tungaanut aqqusinniornerup kingorna tamanna tikikkuminarninngorsimavoq, piniarfigineqartarluni allatigullu akornusersuinerit pisalerlutik, taamaattumillu tamassuma tutunit erniornerup nalaani najusallugu naleqqukkunnaarsimalluni.

Oqaasiinnakkut paasissutigineqartumi (Christine Cuyler, Pinngortitaleriffik) tutut erniortarnerat annerusumik pisarpoq Sermersuup qanittuani tamaanngaanniillu avannarpasinnerusumut sermeq qaninnerullugu erniorfigineqartarluni.

Taamaattumik paasissutissiisutininik sanasoqartariaqarpoq soorlu takornariarlutik pisuttuartut, piniartut allallu atugassaannik quppersagannguamik, immikkut ittumik nerlerit isasut mianerisariaqarnerinik paasissutissiisumik.

Inuit pisunnerinit piniarlunilu seqqoqattaarnerit nipiliornerinik akornusersorneqarnerit saniatigut, pingaartumik nerlerit isanermi nalaani motoorerpalummut malussarissorujussuusarput, pingaartumillu qulimiguullit pukkitsumik timmisartut aammalu timmisartortarnerit allat tamaani malittarisassiuunneqartariaqarlutik.

Inassutigineqarpoq immikkoortoq A-mi timmissat piffissami isanerisa nalaani tamarmi pukkitsumik timmisartorfiunanilu qulimiguulimmik ingerlaffiusassanngitsoq. Pinngortitaleriffik inassuteqarpoq timmisartorfiusinnaasutut pukkinerpaaffiussasoq 500 meterit. Pisummik angalaarnermi motoorinillu angallateqarluni angalanermi minnerpaamik nerlerit isaffii 2 kilometerinik ungasitsigisariaqarput.

Piffissat tututt timmissallu mianerineqartariaqarfii:

Uumasooq	Piffissaq piaqqiorfik/erniorfik	Piffissaq isaffiusartoq	Piffissat piniarfiit
Tuttut	1/5-15/6		1/8 – 28/2 + 11/3- 11/4
Umimmak	20/4-20/5		1/7- 15/11 + 1/2- 11/4
Nerleq	15/5-1/7	1/7-15/8	Piniaqqusaanngilaq
Canadap nerlera	15/5-1/7	1/7-15/8	15/8- 15/10

8.1.1.2 Nungullartitersimanerit

Pingaartumik aasaanerani angallannerit ajornartorsiutaalersinnaapput sumiiffiup naasoqassasusianut. Sumiiffik apummit qalleqqatinnagu naasoqassuseq nungullajanerusarpoq. Issittuni naasut naaqqikkiartortarnerat arriitsuarsuarmik ingerlasarpoq. Sumiiffimmili annikitsuinnarmik siallertarnera nittaattarneralu immikkuullarequtaavoq, taamaattumillu ukiukkut apummit qallersimasarnera annikitsuin-naalluni, tamatuminnagu aamma pissuteqartumik ukiukkut qamuteralannik angalaartarneq pingaartumik naasoqassutsimut akornusersuutaalluni.

Sumiiffimmi Kangerlussuup avannarpasinnerusortaani (Fredskild 1996) malillugu arlalissuarnik naasoqarpoq qaqutigoorluinnartumik, piuinnaarissaat qularnaarneqartariaqartunik, naasut qaqutigoorluinnartut taakkua suussutsit arlariit sumiiffinni ikittuinnarni takussaammata ilaatigut Kangerlussuup eqqaani.

Ataatsimut isigalugu oqaatigineqartariaqarpoq sumiiffimmi angallannerup annertusiartornera, tamannaluunniit uppersaaserlugu takuneqarsinnaanngikkaluarpat.

Eriagisariaqartut:

- Pinngortitaq alianaatsoq akornusersorneqanngitsorlu
- Tuttut piaqqiortut nerlerillu isasut
- Alianaarsaariarfiusinnaasutut periarfissaqarlunera

Akornutaasinnaasut:

- Uumasut piffissami mianerisariaqarfiini akornusersorneqarpallaartarnerat
- Naasoqassutsit nungullarsinnaanera

8.1.2 Immikkoortoq A-mut siunertarisat

Eriagisariaqartut akornutaasinnaasullu allaaserineqartut tunngavigalugit, sumiiffimmut siunertarisat makkuusut toqqarneqarput:

- Sumiiffimmi pisuussutit uumassusillit piujuaannartitsinermik tunngaveqarluni aqutsivigineqarnissaat, piaqqiornerisalu nalaani eqqissisimatinneqartarnissaat
- Sumiiffimmi pinngortitami eriagisariaqartut paarineqartariaqarnissaat
- Sumiiffimmi atuisut aporaaffeqanngitsumik ingerlatsinissaat

- Piniartarnerit annertusineqarnissaat, sumiiffiit piniarfiulluartartut piniarfigineqartuarterat annikillisikkumallugu

8.1.3 Immikkoortoq A-p aqutsivigineqarnera piviusunngortitsinerlu

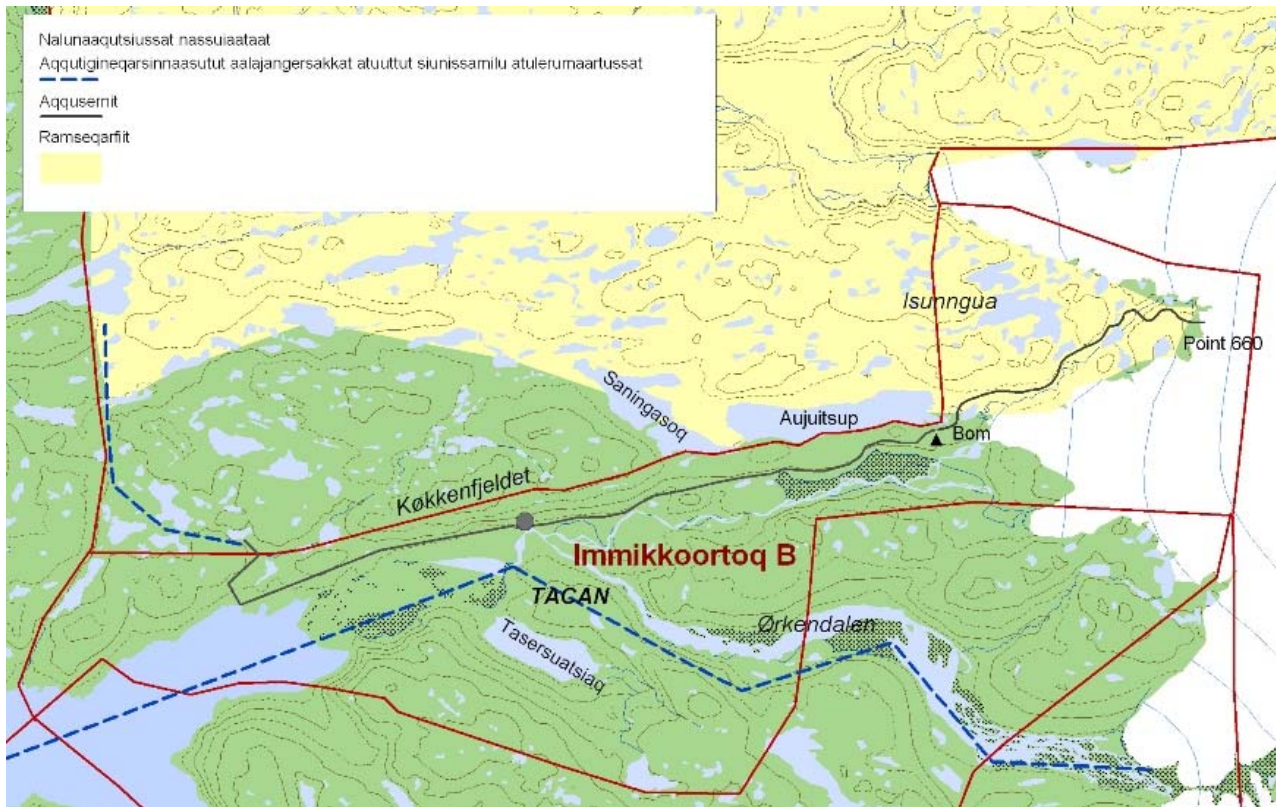
Siunertarisat siuliani taaneqartut tunngavigalugit allaffissornikkut aqutsinermi suliniarnissat makkua piviusunngortinneqarsinnaapput:

Siunertat	Piffissarititaq	Akisussaasut
Paasissutissiissutinik suliaqarneq sumiiffimmi pinngortitap malussarissuunera pil-lugu	2011	Nunami namminermut, Avatangiisinut Pinngortitamullu Naalakkersuisoqarfik
Sumiiffimmi tutut amerlassutsimikkut pitsaasumik inissisimanissaat qularnaarumallugu iluarsiinissaq taamatullu illersorneqarnissaat	Piuartuussaaq	Nunami namminermut, Avatangiisinut Pinngortitamullu Naalakkersuisoqarfik/ Piniarnermut, Aali-sarnermut Nunalerinermullu Naalak-kersuisoqarfik
Immikkoortoq A-mi timmissat isanerisa nalaanni pukkitsumik suluusalinnik qulimiguulimmillu timmisartorfigineqartannginnissaat		Angallannermut Immikkoortortaq NNPAN-ip paasissutississavaa

Ilusiliussaq 8.2) Immikkoortoq A-mut atatillugu aqutsinermi suliniarnissat

8.2 Immikkoortoq B

Immikkoortoq B-mi takornariaqarnermi soqutigisat alianaarsarfiusinnaasutullu soqutigisat pingaarnerutinneqarput. Tamanna isorartussuseqarpoq Kangerlussuarmit kujammut, imeqarfiullu kujasinnerusortaanut. Kangimut Sermersuaq tikillugu isorartussuseqarpoq Isunnguata eqqaa ilanngullugu aqqullu immikkoortoq 660-ip tungaanoortoq atuarlugu. Sumiiffiup avannamut killeqarfia aqqusernit atuarluinnarlugit killeqarfeqartinneqarpoq. Sumiiffiup nunap assinga matuma kingorna takutinneqartumi annikitsualukkuutaanillu ilanngussivigineqarsimasumi 8.3-mi takuneqarsinnaavoq.

Assiliartaliussaq 8.3. Immikkoortoq B

8.2.1 Eriagisariaqartut navianartorsiortitaasinnaasullu

Sumiiffimmi assigiinngitsorpassuarnik takornariaqarnikkut ingerlatsisoqarpoq, soorlu immikkoortumi 6.4.-mi allaaserineqartutut. Tamatumani ilaatigut pineqarput umimmannik takusassarsiortitsinerit, Sermersuarmut angalatitsinerit taamatullu pisuttuartitsinerit. Sumiiffimmi aqqusinniat atorlugit angallatinik motorinik ingerlatilinnik angalasinnaanerit ajornarunnaarsissimavaat, tamannalu Kangerlussuarmit takornariaqarnerup ineriartorneranik pitsaasumik kinguneqarlunilu nutaanik periarfissanik ammaassisimavoq, nuannaariarfiusinnaasut ilisimatuutullu misissuiffiussinnaasut eqqarsaatigalugit. Sumiiffik nunaqarfimmi najugaqartunut alianaarsaariarfittut pingaaruteqarlunnaarpoq. Taamatut sammisaqartitsisarnerit aqqusinniani eqqaanilu taamaallaat pisassanngorlugit killilersorneqarsimanngillat, taamaattumillu soorlu assersuutigalugu pisuttuartitsisarnerit aamma annertusiartuinnarsimallutik. Tamannalu sumiiffimmut akornutaasinnaavoq nunap nungullariartorneranik kinguneqartussaammat.

Sumiiffiup kujasinnerusortaani, Kangerlussuup kujataatungaani, umimmannik takusassarsiortitsinerit aaqqissuunneqartarput. Taamatut takusassarsiortitsisarneq akornusersorneqarsinnaavoq takusassarsiortarfiup qanittuani piniartarnikkut, tamatumalu kingunerisinnaallugu umimmannik takusassarsiortitsineri uumasunik takusaqanngitsooratarsinnaaneq.

Immikkoortoq B-p kangisinnerusortaani, Isunnguata eqqaani, tutut erniorfigisartagaaniq peqarpoq. Inuit annertusiartuinnartumik tamaani sammisaqartarnerat tutut tamaani erniortarnerannut pitsaanngitsumik kinguneqarsimavoq, maannalu tutut avannarpasinnerusumut erniorfitsik illikartisimallugu. Tamaani aamma nerlerit isaffigisartagaannik peqarpoq, taakkulu inunnit akornusersorneqarpallaarnissamut malussarittarput.

Eriagisariaqartut:

- Attaveqarneq Sermersuarmik pisariitsumik tikinneqarsinnaatitsisoq
- Pinngortitaq alianaatsoq pisuffigiuminartorlu
- Umimmannik tikitsisinnaaneq pisariitsoq (umimmannik takusassarsiortitsisarnerit)
- Nuannaariarfiusinnaasutut periarfissaqarluarnera (pisuttuarnerit il.il.)
- Sermip niffakuinik nuna isikkunissimasoq
- Tutut piaqqiortut nerlerillu isasartut

Akornutaasinnaasut:

- Sumiiffimmi ataasiinnarmiluunniit annertuumik takornarianik angalatitsisarnerit pinngortitamut annertuumik nungullaataasinnaapput
- Kangerlussuup kujasinnerusortaani takusassarsiortitsiviusartumi annertuumik piniarneq umimmannik takusassarsiortitsilluni angallassisarnermut akornutaasinnaavoq
- Piffissani aalajangersimasuni uumasut akornusersorneqarpallaartarnerat
- Piniarfigeqqusaanngitsumi inatsisinik unioqqutitsisarnerit

8.2.2 Immikkoortoq B-mut siunertarisat

Sumiiffimmi eriagisariaqartut akornutaasinnaasullu allaaserineqartut tunngavigalugit anguniakkat makkua toqqarneqarput:

- Kangerlussuup eqqaanilu takornariat pinngortitami namminneq angalatillutik isumatusaartumik pissusilersornissaannik kajumissisinnissaat

Tamanna sunniuteqaqataasinnaavoq sumiiffiup nunataata nungullariartunnginnissaanut aammalu tamaani tutut nerlerillu nipiliornikkut akornusersorneqannginnissaannut.

- Umimmannik takusassarsiortitsisarnerup ukioq kaajallallugu ingerlanneqarsinnaaneraniq ajornarunnaartitsinerit

Tamanna sumiiffimmi qularnanngitsumik takornariaqartarnissaaniq periarfissiissaaq.

- Isunnguani eqqaanilu tutut piaqqiortarfiisa eqqissisimatinneqarnerunissaat qularnaarneqassaaq aqquernit pioreersut aqqutillu kujasinnerusortaaniittut atorneqartarnissaasa akuerinerisigut, aqquernillu avannarpasinnerusumiittut atorneqarneri annikillisillugit

Tamanna sunniuteqaqataassaaq sumiiffiup tuttunit piaqqiorfittut attatiinnarneqarnera.

8.2.3 Immikkoortoq B-mi allaffissornikkut aqutsinermi suliniarnissat piviusunngortitsinerlu

Siunertarisat siuliani taaneqartut tunngavigalugit allaffissornikkut aqutsinermi suliniarnissat makkua piviusunngortinneqarsinnaapput:

Aqutsinermi suliniarnissat	Piffissarititaq	Piviusunngortitsiniarnermi akisussaasut
Aqqusernit avannaatungaanni eqqissisimatitsinerup atuutilersinneqarnera (ukiup ilaannaa-nulluunniit),	2010	Nunamut namminermut, Avatangiisinut Pinngortitamullu Naalakkersuisoqarfik
Sumiiffik piniarfigeqqusaatin-nagu	2010	Nunamut namminermut, Avatangiisinut Pinngortitamullu Naalakkersuisoqarfik / Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu Aqutsisoqarfik
Sumiiffimmut naleqquttumik angalasarnissamut paasissutissiisarnerup annertusinera, appakaaffinni allagartalersuinikkut, assiaqummut matuersaammik tunniussinermi, nittartakkatigut aammalu nuna-qarfimmi	2010	Qeqqata Kommunia
Kalaallit Nunaanni pinngortitaq pillugu paasissutissiisarnerit annertusineqarnerat atugaaqqiornikkut nittartakkatigullu	2010	Inuussutissarsiornermut Pisortaqaqfik/ Kalaallit Nunaanni Takornariaqarnikkut Inuussutissarsiorinikkullu Siunnersuisoqatigiit/ Nunamut namminermut, Avatangiisinut Pinngortitamullu Naalakkersuisoqarfik
Angallatit motorinik ingerlattillit kangerluup sikuunerani atorineqarsinnaanerit ammaallugu	2010	Nunamut namminermut, Avatangiisinut Pinngortitamullu Naalakkersuisoqarfik
Immikkoortoq B-p kujasinne-rusortani umimmannik piniarnerup annikillisinneqarnissaa-nik qularnaarinninneq, tamaani umimmannik takusassarsior-tissarnerup pitsaanerusumik atugassaqaartinneqarnissaa siunertaralugu.		Nunamut namminermut, Avatangiisinut Pinngortitamullu Naalakkersuisoqarfik / Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu Naalakkersuisoqarfik

Ilusiliussaq 8.4. Immikkoortoq B-mut atatillugu aqutsinermi suliniarnissat

8.3 Immikkoortoq C

Immikkoortoq C-mi piniarnermut soqutigisat pingaartinneqarput. Immikkoortoq tamanna Kangerlussuup illoqarfiata kujasinnerusortaaniit kujammut kimmut Maniitsup Sermia tikillugu aammalu kangiatungaanut Sermersuup tungaanut killeqarluni, nunap assinga matuma kingorna ilanngunneqartoq tunngavigalugu. Tamanna umimmaqarfiulluarpoq sulii amerliartortunik. Tamannattaq pisuussuteqarluarpoq eriagisassanik itsarnitsanik nunallu isikkumigut alianaalluinnassusianik eriagisariaqarluinnartumillu. Sumiiffiup kippasinnerusortaani nuna eqqissisimatitaq ippaq Arnangarnup Qoorua.

8.3.1 Eriagisariaqartut akornutaasinnaasullu

Sumiiffimmi eriagisariaqartut piniarsinnaanermut periarfissanut umimmannullu tamaaniittunut attuumassuteqarluinnarput, tamatumunnga ilaalluni takornarianik akiliuteqartitsilluni piniartitsinnaanermut periarfissat, taamatullu sumiiffimmi itsarnitsanik eriagisassat nunallu isikkumigut alianaalluinnassusianik eriagisariaqarluinnartumut. Kulturikkut oqaluttuarisaanermi eriagisariaqartut tamaaniittut Kalaallit Nunaannut pingaaruteqarluinnarput asseqaratillu, tamaanilu takussutissaqarpoq inuit ukiut 4.400-it missaasa matuma siorna nunamik atuisimanerannik.

Tamaani umimmaqatigiiaat 7-8.000-it missaaniinnissaat missiliuunneqarpoq. Tamanna piniartunut pisuussutaavoq annertoq, umimmaqatigiilli tamaaniittut amerlavallaalersinnaapput. Umimmaat amerlivallaarlutik ajalusooriaasaarsinnaanerata tamaani umimmanniartarnermut akornusiisinnaavoq. Umimmaqatigiit tamaaniittut 5.000-it missaannut ikilisinneqartariaqarluarput.

8.3.1.1 Piniarnermut atatillugu iluatinnaatillit akornutaasinnaasullu

Inussutissarsiutigalugu piniartut tamaani piniartarnerat qamuterallannik qimussimillu ingerlanneqartarpoq. Qamuterallaat qimussimik sukkanerugamik nuna annertunerusoq tikissinnaasarpaat. Tamanna isumaqarpoq piniarfinni qaninnerusuni uumasunik piniarneqarsinnaasunik qimussit qamuterallannit sukkanerugamik inangerneqapallattarnerat, tamannalumi qimussimik piniarnermut arriinnerusumillu ingerlasartumut ajoqutaasinnaalluni.

Ukiuunerani piniarnermi ungoorisarnissaq kissaatigineqarpoq. Ungoorineq taamaallaat qamuterallaat atorlugit ingerlanneqarsinnaavoq, taamaattumillu qamuterallannik qimussimillu piniartarnerup aporaaffeqalersinnaanera ilimanaateqarsinnaalluarluni.

Akiliuteqarluni piniartitsisarnerit inuussutissarsiutigalugu piniartut piniarfigisartagaanni aamma ingerlanneqartarpoq. Akiliuteqarluni piniartitsisarnerit inuussutissarsiorlunilu piniartarnerit assigiinngitsunik siunertaqarput aporaaffeqarsinnaallutillu, tassami takornariat akiliuteqarlutik piniartartut akiliutiminnut piviusumik misigisaqarnissartik kissaatigisarpaat, peqatigitillugulu inuussutissarsiutigalugu piniartut inuussutissarsiutiminnik nutaaliaasumik ingerlatsisinnaanissaminnut periarfissaqartariaqarlutik.

Ukiuni kingulliunerusuni akiliuteqarluni piniartitsisarnerit inuussutissarsiutigalugulu piniartarnerit piffissani assigiinngitsuni agguataagaasarpot.

Immikkoortoq C-p avannamut killeqarfia immikkoortoq B-mut killeqartinneqarpoq, tamaanilu takornarianut sammisaqartitsinerpassuit ingerlanneqartarlutik ilaatigut umimmannik takusassarsioritsinerit. Sumiiffiup tamatuma eqqaani akulikitsumik annertuumilluunniit piniartarneq immikkoortoq B-mi takornariartitsinerimut soqutigisanut akornutaasinnaavoq. Qaarsorsuup eqqaanilu umimmaat piniaqqusaanngiffiini pisaqartoqartarnerata takutippaa, tamaani najugaqartut

tikikkuminartumik piniarfilerneqarnissartik kissaatigigaat, tamannalu takornariartitsisartut umimmannik takusassarsiortitsisarnerminni soqutigisaannut aporaaffeqarsinnaalluni.

Immikkoortoq C-mi akiliuteqarluni piniartitsisarnerup saniatigut aamma takornarianik pingaartumik pisuttuarlutik takusassarsiortunik angalasooqartarpoq, taakkulu piniarfiup nalaani inuussutissarsiutigalugu piniartut piniarneranni akornusersuisinnaasarlutik.

8.3.1.2 Eriagisariaqartut akornutaasinnaasullu allat

Sumiiffit pingaartumik kippasinnerusortaani itsarnitsanit eriagisassanik peqarluarput, tamakkulu naleqarluartuullutik. Pingaartumik Arnangarnup Qooruani taamatullu Aasivissuit eqqaanilu pingaaruteqarlunnartunik itsarnitsanit eriagisassanik peqarfiulluni. Tamaani qamuteralaat atorlugit angalasarnerit annertupput, tamakkulu nunap isikkuata nungullariartuutigisinnaallugit.

ALCOA-p aluminiumik aatsitsiviliorniarnera taamaalillunilu Tasersiap sapusiornaratigut tasersuup taassuma sinaaniittut kulturikkut eriagisassat erngup iluaniilernissaat akornutaasinnaasut ilagaat.

Taassuma saniatigut aamma Arnangarnup Qooruata eqqaani diamantisiortoqarpoq, kulturikkut eriagisassanut ajoqutaasinnaasumik.

8.3.1.3 Arnangarnup Qoorua

Arnangarnup Qoorua eqqissisimatitaavoq immikkoortoq C-llu kippasinnerusortaaniilluni. Tamaaniippoq itsarnitsanit eriagisassat pingaaruteqarlunnartut, soorlulu tamaani pinngortitarsuaq kusanarlunnartuq takuneqarsinnaalluni. Tamaanittaaq umimmappassuaqarpoq, soorlulu aamma kuuit eqaloqarluarlutik. Misissuiutigalugu angalanermi 2003-mi 2005-milu takuneqarpoq umimmaat nunamik nungullarsaaqataallunnarnerat. Umimmaat tamaani tummaarinnittuarnermikkut nerukkartuarnermikkullu itsarnitsanit eriagisassanik aseruisinnaapput, tamannalumi sumiiffiit mianernartut nerioriartuaarneqarneranik kinguneqarsinnaalluni.

Sumiiffiup uumasooqarlunera pissutigalugu takornariaqarnermi aalajangersimasuinnarnut tunngatitamik atorneqalersinnaalluarpoq, tamatumani akiliuteqarluni piniartitsisarnerit aalisarsinnaanerillu ingerlanneqarsinnaammata.

Immikkoortoq C-mi eriagisariaqartut akornutaasinnaasullu naalisarlugit makkuupput:

Eriagisariaqartut/iluatinnaatillit:

- Kulturikkut eriagasassanik amerlasuunik peqarnera
- Inuussutissarsiutigalugu piniarsinnaanermut periarfissaqarlunera
- Akiliuteqarluni piniartitsisinnaanermut periarfissaqarlunera
- Arnangarnup Qoorua; eqqissisimatitaasoq pinngortitap nunallu isikkua kusanarlunnartuq eriagisariaqartorlu
- Erngup nukissiornissamut periarfissaq
- Aatsitassaqarnera

Akornutaasinnaasut:

- Umimmappassuaqarnera, umimmaqarpallaarneratalu kingunerisinnaavaa uumasooqatigiit ajalusoorsinnaanerat
- Immikkoortoq B-mi takornariaqarnikkut siuarsaanerup sunnerneqarsinnaanera illoqarfimmut qanittumi annertuumik piniartoqarneratigut
- Qamuteralaat atorlugit angalasarnerit nunamik nungullariartortitsisut
- Arnangarnup Qoorua: umimmannit neriniarfiuallaarluni nunap nungullariartornera
- Assigiinngitsunik piniartaaseqarnerup kinguneranik soqutigisat aporaatilersinnaaneri

- Kulturikkut eriagisassat illersorniarnerni erngup nukissiorfiliornermik aatsitassarsiornermilluunniit aporaattoqarsinnaanera
- Piniarnerup aatsitassarsiornerullu imminnut aporaassinnaaneri
- Unioqqutitsilluni piniartarnerit.

8.3.2 Immikkoortoq C-mut siunertarisat

Eriagisariaqartut akornutaasinnaasullu allaaserineqartut tunngavigalugit, sumiiffimmut siunertarisat makkuusut toqqarneqarput:

- Saniatigooralugu piniartarnerup, inuussutissarsiutigalugu piniartarnerup akiliuteqarlunilu piniartitsisarnerup periarfissaqartuarnissaanik qularnaarinninnerit, piujuaannartitsinermik mianersornissamillu tunngaveqarluni ingerlatsiviusumik.

Tamatumani siunertarineqarpoq tamaani assigiinngitsunik sammisaqartut sumiiffimmik atuinissaannik qularnaarunneqarnissaat, peqatigitillugulu akerleriissutaasinnaasut pinngitsoortinniarneqarnissaat. Sumiiffiup immikkuualuttukkaanut agguataarneqarnissaa taamatut anguniagaqarnermi pingaaruteqarpoq.

- Arnangarnup Qooruani pinngortitaq immikkorluinnaq ittoq aammalu kulturikkut eriagisariaqartut soqutiginaatillit mianerineqarnissaasa qularnaarunneqarnerat.

Tamatumani siunertarineqarpoq pisariaqartutigit sumiiffiup sunnertiassusianik nalilersuiarnissaq, sumiiffimmik atuinermi allanngortitsisoqartariaqarnissaa sioqqullugu.

- Uumasut inuussutissarsiornermut pingaaruteqartut (umimmaat tuttullu) pitsaasumik aqutsivigineqarnissaat qularnaarneqassasoq, uumasogatigiit pitsaasumik amerliartornissaat qularnaarinniffigineqarluni, nunallu nungullarpallaannginnissaa qularnaarniarneqartariaqartoq uumasogatigiit ikilivallaarnissaannik kinguneqarsinnaanissaa pinngitsoortikkumallugu.

Taamatut siunertarisaqarneq siunissami aamma piniartuartoqartarnissaa siunertaralugu ilanngunneqarpoq. Siunertarisat anguneqarsinnaanngillat aqutsinermi pilersaarummi sinaakkusiunneqartut kisiisa atorlugit.

- Tuttut umimmaallu piaqqiornerisa nalaanni april-juni eqqissisimatinneqartarnissaat.

Tamatumani siunertarineqarpoq uumasut pitsaasumik atugaqartinneqarnissaat.

- Qamuteralaat atorlugit ingerlaffiusartussanik aqqutinik aalajangersimasunik pilersitsinissaq

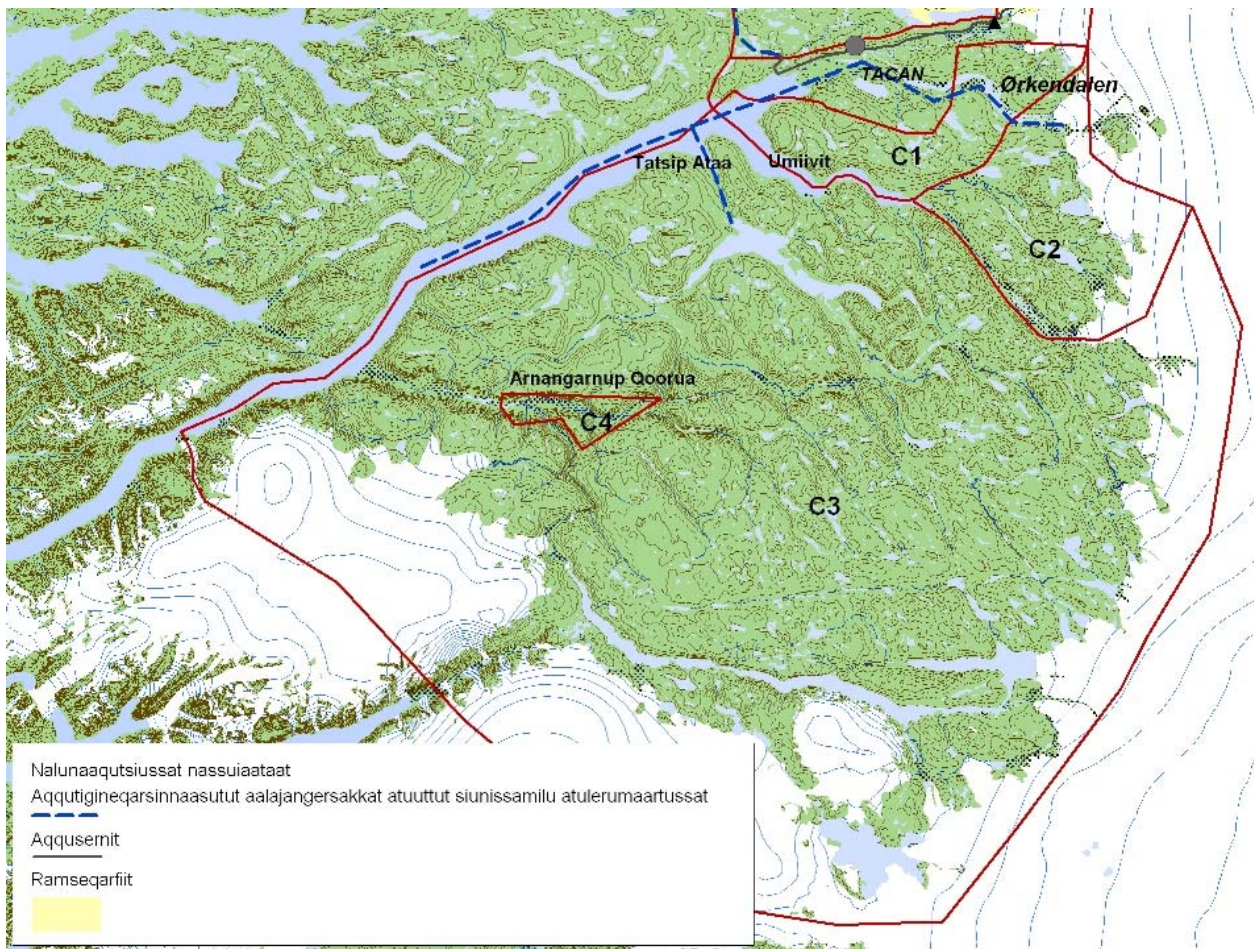
Tamatumani siunertarineqarpoq nunap nungullarpallaannginnissaa, taamatullu nipiliornermik akornusersuivallaannginnissaa.

8.3.3 Allaffissornikkut aqutsinermi suliniarnissat piviusunngortitsinerlu

8.3.3.1 Immikkuualuttukkaanut aggornilersuineq

Pingaarnersiunerit siunertarisallu siuliani taaneqartut tunngavigalugit immikkoortoq C immikkuualuttunut sisamanut aggornilersorneqarpoq, soqutigisat assigiinngitsut amerlanerpaat peqataatissinnaajumallugit. Siunnersuut taamaattumik assigiinngitsunik tunngavilinnik soqutigisalinnik iluatinnaateqarsinnaasunillu naapeqatigiisitsiniarneruvoq.

Immikkoortoq C imatut aggulunneqarpoq; C1, C2, C3 aamma C4. Sumiiffiit nunap assinga matuma kingorna saqqummiunneqartumi takuneqarsinnaapput, taamatullu takussutissiami ilanngunneqartumi 1-mi.

Assiliartaliussaq 8.5. Immikkoortoq C

8.3.3.2 C1: Piniarfik qimussinut tunngatinneqartoq

Angallatit motorinik ingerlatillit atorneqarnissaat inerteqqutigineqarpoq, taamaallaallu aqqutissatut aalajangersaavigineqarsimasumi Ørkendalimi (Qinnguata Kuussuani) ingerlasoqarsinnaanissaa ajornartitaanani. Aqqutigisassatut aalajangersaavigineqartoq illoqarfimmiit Qinnguata Kuussua atuarlugu sermip killinganoorpoq. Taamaattorli Piniarnermut nakkutilliisoq angallatinik motorinik ingerlatilimmik atuisinnaavoq nakkutilliinermut atatillugu.

Immikkoortoq C1 qimussimik piniarnermut tunngatinneqarpoq, imeqarfiit illersugaasut killeqarfiisa iluini angallatinik motorilinnik tamaani angalasinnaanissaaq ajornakusoortitaareermat.

Taamatuttaaq qularnaarneqassaaq qimussimik piniartartut pisaminnik neqileriffimmut piffissarititaasup iluani apissiisinnanissaat. Angallatinik motorinik ingerlatilinnik sumiiffiup piniarfigeqqusaannginnissaanut pingaaruteqarpallaanngikkaluamik siunertaavortaaq Qaarsorsuup tungaanut tamaanngaanniit uumasunik ornigarneqarnissaa, umimmannik takusassarsiortitsinermi tamanna qitiulluinnarmat.

8.3.3.3 C2: Qimussimik qamuteralaaullu atorlugit piniarfik.

Umimmaat piniagaanerat pillugu nalunaarut nutarterneqarnissa pisariaqarpoq. Nutarterinermi tassani inuussutissarsiutigalugu piniartut umimmannik ungoorisinnaangornissaat ammaanneyaruppoq, malittarisassat sukumiinerusut tunngavigalugit. Ammalortup eqqaa umimmannik ungoorinermi katersuuffissatut piukkunneqarpoq, ungooriveqarniarluni suliniarnermi ungooriviup sumiiffissaa malittarisassallu Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu Naalakkersuisoqarfimmit aalajangersarneqassapput.

Pisassiisutitigut umimmaat ungoorneqartalernissaat aqunneqarsinnaavoq sumiiffinnilu aalajangersimasuni ungoorisalernissamut kaammattuutaasinnaalluni. Qimmit, taamaalillunilu aamma qimussit, ungoorinermi atorneqaqqusaanngillat. Qimmit ajoqusinnginnissaat eqqarsaatigalugu inatsisinilu allani allassimasut malillugit taamaaliortoqaqqusaanngimmat.

Saniatigooralugu piniartarneq C2-mi ajornartitaanngilaq, taamaattorli aqutissatut aalajangersakkat avataanni angallatit motorinik ingerlatillit atorlugit saniatigooralugu piniartartut ingerlaqqusaanngillat nunap nungullariartornissaa killilersimaarniarlugu.

8.3.3.4 C3: Qimussimik qamuteralaaullu atorlugit piniarfik.

Aqutit Tatsip Ataaniit Tasersuup tungaanut pilersinneqassapput tamaani uumasut nujuartat iluaqutigineqarnissaat pisariillisarniarlugu, pisat assartortarnissaat assartuutissallu periarfissaqarluarnerunissaannik tamanna kinguneqartussaammat.

Immikkoortoq C3-mi ukiuunerani piniarnermi taamaallaat inuussutissarsiutigalugu piniartut akiliuteqartitsillunilu piniartitsisartut angallatinik motorinik ingerlatilinnik atuisinnaapput.

Umiiviit Tatsillu Ataata eqqaa umimmannik ungoorinermi katersuuffissatut piukkunneqarpoq, taamaakkaluortoq sumiiffissaa tassungalu atatillugu malittarisassat Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu Naalakkersuisoqarfimmit aalajangersarneqassapput umimmaat piniagaanerat pillugu nalunaarutip aqqissornerani. C2-mi malittarisassaritinneqartut C3-mi aamma atuupput. Ungoorineq C3-mi salliutinneqartariaqarpoq ullumikkut umimmanniarneq C3-mi annikinnerummat. Ungoorisoqarsinnaalissappat tamannalu pisariitsumik pisinnaassappat, nalilersorneqassaaq siunissami C2-mi ungoorisarnissaaq pisariaqarnersoq.

8.3.3.5 C4: Arnangarnup Qoorua.

Eqqissisimatitaaq. Tamaani assigiinngitsunik sammisaqartarnerit aalajangersaavigineqassapput appakaassinnaatitaaneq killilersimaarneqarluni sammisaqarnerillu nakkutigineqaqqissaarnerisigut. Akiliuteqartitsilluni piniartitsisarnermut aalisartarnermullu ammaanneyartussaagunartumut atatillugu malittarisassanik taakkununga tunngasunik ineriartortitsisoqassaaq, eqqissisimatitsinermut aalajangersakkanik atuutereersunik aallaaveqartinneqartunik. Atuisut sumiiffimmut attuumassuteqartut suleqatiginerisigut tamanna pissaaq.

8.3.3.6 Piffissat piniarfiusut

Sumiiffinni immikkoortukkaanut aggulunneqarsimasuni tuttu umimmaallu eqqarsaatigalugit ukiumi piffissat piniarfiusussatut aalajangersakkanut atugassarititaasut malillugit suliarineqartarput. Umimmaqatigiiaat tuttoqatigiiaallu piaqqiornerisa nalaani eqqissisimatinneqarnissaat qularnaa-

rumallugu uumasunik taakkuninnga piniarnerit sulluunniit inerteqqutaanissaat atuutiinnar-neqassaaq, soorlulu aamma Pinngortitaleriffik aalajangersimasumik pisartunik uumasunik kisitsi-sarnissamik periarfissaqartinneqassasoq. Tamanna januarimi ingerlanneqartassaaq. Siunissami uumasogatigiiat aqutsivigineqarneranni aalajangersaasarnissap nikerartarsinnaasup pisariinneru-sumik naleqqussartarnissaa piumallugu, aqutsinissamut pilersaarummi matumani piffissat piniarfiu-sartussat aalajangersaavigineqanngillat. Akiliuteqarluni piniartitsisarnertit inuussutissarsiutigalugulu piniartarnerit piffissatigut avissaartinneqarsinnaapput aporaaffiusinnaanera pinngitsoortikkumallugu. Uumasogatigiiat ikilissappata Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu Naalakkersuisoqarfik pisassiissutinik aalajangersaassaaq, inuussutissarsiutigalugu piniartunut, saniatigooralugu piniartar-tunut akiliuteqarlunilu piniartitsisarnermut agguataarneqartussanik.

8.3.4 Allaffissornikkut aqutsinermi immikkoortoq C-mi suliniarnissat

Aqutsinermi suliniarnissat	Piumasaqaataasumik inatsisinik/aalajanger-sakkanik allanngortit-sinerit	Piffissarititaq	Piviusunngortinne-qarnissaanut akisussaasut
Piffissat piniarfiit		Ukiuorto-mik	Aalisarnermut, Piniar-nermut Nunaleriner-mullu Naalakkersuiso-qarfik
Qinguata Kuussua atuarlu-gu tatsimut 120-mut acqu-tissanik aalajangersaasoqas-saaq	Angallannermut aalaja-ngersakkat, pilersaaruti-nut tunngavissat aalaja-ngersarneqassapput		Qeqqata Kommunia
Umimmaqatigiiat nakkutigineqarneri		Ukiut marlukkaarlugit	Pinngortitaleriffik
Immikkoortoq C2-mi C3-milu ungoorisarnissamik misiliinissap ammaannera	Umimmaat tuttullu pini-arneqarnerat pillugu na-lunaarutit	2011	Aalisarnermut, Piniar-nermut Nunaleriner-mullu Naalakkersuiso-qarfik
Ikittuinnarnut tunngatitamik Arnangarnup Qooruani tam-majuitsussarsiniarluni pini-arsinnaanerup ilimanaate-qarsinnaaneramik misissu-inerit		2011	Aalisarnermut, Piniar-nermut Nunaleriner-mullu Naalakkersuiso-qarfik
Tatsip Ataaniit Tasersuup tungaanut aqquiorsinnaanerup ammaanneqarnissaa	Aqutininik pilersitsisin-naanermi pilersaarutinut tunngavissat aalajanger-sarneqassapput	2011	Qeqqata Kommunia
Akiliuteqarluni piniartitsi-nermi sumiiffinnik nassui-aasorsorluakkanik piniar-fiusartussanik pilersitsi-sinnaanermut periarfissap misissorneqarnera.	Akuersissuteqartarner-mik aalajangersakkat	2011	Aalisarnermut, Piniar-nermut Nunaleriner-mullu Naalakkersuiso-qarfik

Paasissutissiissutissanik suliaqarneq sumiiffimmi najugaqartunut tikeraanullu atorneqartussanik, ass. Naqitanik.		2011	Nunamut Namminermut, Pinngortitamut Avatangiisinullu Naalakkersuisoqarfik. Qeqqata Kommunua.
Angallatinik motorinik ingerlatilinnik kangerluup sikuunerani atorneqarsinnaasunik ammaassineq, takornariaqarnermi, alianaarsaarnermi piniarnermilu atorneqartussanik.	Angallatit motorinik ingerlatillit atorneqartarnerat pillugu nalunaarut, pilersaarutitut tunngavissat aalajangersarneqas-sapput	2011	Nunamut Namminermut, Pinngortitamut Avatangiisinullu Naalakkersuisoqarfik. Qeqqata Kommunua.
Sumiiffimmi nakkutilliine-rup sakkortusinissaa pitsanngorsarnissaalu	Piniarnermut nakkutilliisut sulinerisa pitsaanerumsumik ataqatigiissarnissaat pilersaarusiornissaallu		Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu Naalakkersuisoqarfik

Ilusiliussaq 8.6. Immikkoortoq C-mi aqutsinermi suliniutissat

9 Nalilersuineq nakkutiginninnerlu

Aqutsinissamut pilersaarutip piviusunngortinneqarnerata kingorna pisariaqassaaq malitseqartinneqarnissaa, allaffissornikkut aqutsinermi suliniarnerit assigiinngitsut siunertarisat anguniarnerini qanoq iluaqutaasimanersut naammaginarnersullu takujumallugu. Aqutsinissamut pilersaarummi toqqakkanik aalajangersimasunik iluatsittunillu nalilersuereernerup kingorna, periarfissaqarumaarpoq naleqqussaannissamut, suliniarnerit kissaatigisat malillugit sunniuteqanngippata.

Sumiiffimmik ingerlaavartumik nakkutiginninnissaq pisariaqassaaq aammalumi sammisat assigiinngitsut eqqarsaatigalugit, tamannalu pissalluni aqutsinermi pitsaasumik tunuliaqutaqarnissaq siunertaralugu.

9.1 Nakkutiginninneq

Sumiiffimmik nakkutiginninnermi ilaatigut siunertarineqarpoq nalinginnaasumik sumiiffiup aammalu uumasuisa qanoq innerisa misissugarinissaat, ilaatigullu aqutsinissamut pilersaarutip nalilersornissaanut sakkussanik pissarsinissaq siunertaralugu.

Sammissaq	Allanngorarneq	Iliuseq aamma akulikissuseq	Akisussaasut
Umimmaat qanoq amerlatiginissaannik kissaatit malillugit nungusaataannngitsumik atuineq	Uumasogatigiit amerlassusiat ¹	Minnerpaaffiliilluni kisitsarnerit ukiut pingasukkaarlugit ingerlanneqartartoq	Kalaallit Nunaanni Pinngortitaleriffik
Tuttut qanoq amerlatiginissaannik kissaatit malillugit nungasaataannngitsumik atuineq	Uumasogatigiit amerlassusiat ¹	Minnerpaaffiliilluni kisitsarnerit ukiut pingasukkaarlugit ingerlanneqartartoq	Kalaallit Nunaanni Pinngortitaleriffik
Immikkoortoq A-minerlerit allallu misissugarinerat	Timmissat amerlassusiannik nakkutiginninneq Masarsoqarfiit Ramsar Timmissat	Kalaallit Nunaanni Pinngortitaleriffimmit aalajangersarneqartassaaq	Kalaallit Nunaanni Pinngortitaleriffik NNPAN Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu Aqutsisoqarfik
Naasoqassusiata nungullarsarneqarnera	Naasoqarneranik nakkutiginninneq sumiiffimmi nungul-lariartorneq nalilersorumallugu	Assilisatigut uppenarsaaneq Ajornanngippat Satellitikkut assilisatigut	Nunamut Namminermut, Pinngortitamut Avatangiisinullu Naalakkersuisoqarfik.

Soqutigisaqaqatigiit akornanni isumaqatigiinnginnerit	Maalaarutit suussusii malillugit agguataarneqartut amerlassusii (ass. Inuussutissarsiutigalugu piniartut akiliuteqarluni piniartartut pillugit maalaarutit)	Maalaarutitut qitiusumik nalunaarsuiffik. Maalaarutit tigusat ukiumi siullermi nalilersorneqartassapput tamatuma kingorna ukiut pingasukkaarlugit	Nunamut Namminermut, Pinngortitamut Avatangiisinullu Naalakkersuisoqarfik. Aalisarnermut Piniarnermut Nunalerinermullu Naalakkersuisoqarfik
Immikkoortukkaanut aggnorsuineq	Immikkut akuersissutit amerlassusiinik nakkutiginninneq	Immikkut akuerineqarnisamik qinnuteqaatit ukiumi siullermi nalilersorneqartassapput, tamatumalu kingorna ukiut pingasukkaarlugit	Nunamut Namminermut, Pinngortitamut Avatangiisinullu Naalakkersuisoqarfik.
Arnangarnup Qooruani eriagissat itsarnitsat nungullariartortitaanerit	Nungullariartornerup nakkutigineqarnera	Ukiut pingasukkaarlugit tamanna ingerlanneqartassaaq	Nunatta Katersugaa-sivia Allagaateqarfi- alu

Ilusiliussaq 9.1. Nunami aqutsivissami nakkutiginninnissaq

¹ Uumasogatigiiaat amerlassusii pillugit ataavartumik misissuisarnissat Pinngortitaleriffik suleqatigalugu suliarineqassapput, aningaasaliissutigineqartut amerlassusii tunngavigalugit sumiiffimmi-lu najugaqartut ilanngutsinneqarsinnaanerit periarfissaqartinneqarluni. Misissuisarnissat akulikinne-rusumik ingerlanneqarsinnaapput uumasogatigiit amerlassutsinut aalajangersimasunut ikilisinneqar-pata, assingusumilluunniit pisoqarpat.

9.2 Nalilersuineq

Nalilersuinerit tunngaviatigut ingerlanneqassapput aqutsinissamut pilersaarutit piviusunngortinneqarnerata kingorna ukiup ataatsip qaangiunnerani, sammisanut imaluunniit allaffissornikkut aqutsinermi suliniarnermut naleqqiullugu nalilersortariaqartunut toqqaannartumik attuumassutilinnut.

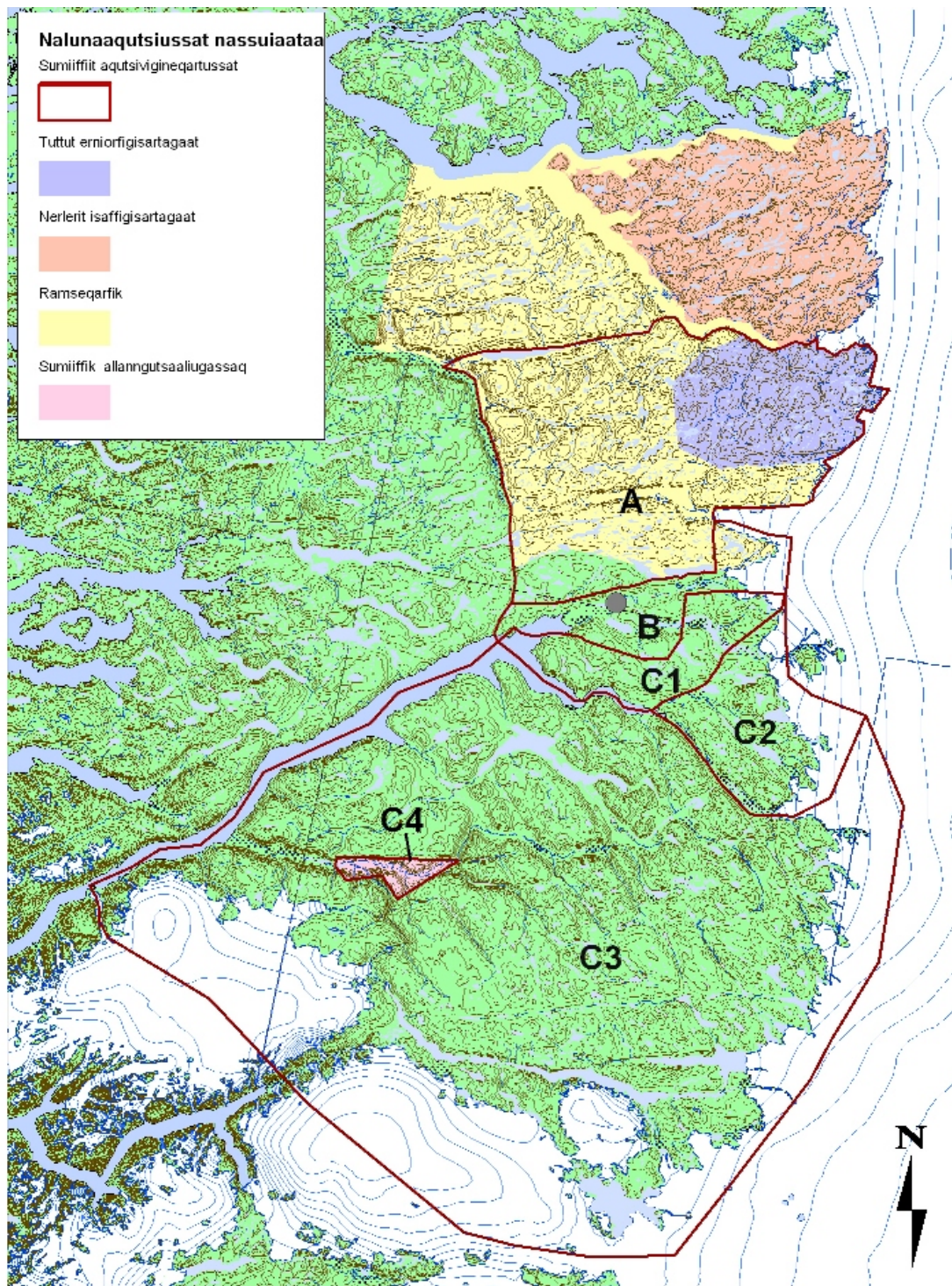
Sammissaq	Allaatiginninneq	Iliuseq	Akisussaasut
Ungoorineq	Immikkoortuni C2 aamma C3-mi ungoorisinnaanermik periarfissat. Misiliineq siullesq nalilersorneqassaaq ungoorisarnerup qanoq ittuunera naleqqussartariaqarneris takujumallugu aammalu ungoorisarnerup ingerlanneqartarnissaanut aalajangersakkanik suliaqarnissaq siunertaralugu.	Piniarnermut Nakkutilliisumik peqateqarneq, APNN-mik peqateqarneq, tamanna pillugu suleqatigiissitamut nalu-naarusiornermik malitseqartinneqartumik.	Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu Naalakkersuisoqarfik

	C3 uumasqarluassappat nalilersorneqassaaq C2-p piniarfigeqqusaajunnaarsinnaanera, saniatigooralugu piniartartunut, akiliuteqarluni piniartartut, ileqqutoqqallu atorlugit sumiiffimmi piniartartut uumasunik amerlanerusunik piniagassaarnissaat pisinnaajumallugu aammalu Qaarsorsuup tungaa uumasqarnerutik kumallugu.		
Immikkoortukkaanut aggornilersuineq	Immikkoortukkaanut aggornilersuinerup pitsaasumik siunertaqarluartumillu sumiiffimmik atuinerup nalilersornissaa. Maalaarutinit oqartussaassuseqarlutik akisussaassusilerneqarsimasunit tiguneqarsimasunik nalunaarsuiffissamik piler-sitsisoqassaaq.	Maalaarutit immikkullu akuerineqarnissamik qin-nuteqaatit tiguneqartut pillugit nalilersueqqissaarnerit.	Oqartussaassuseqarlutik akisussaassusilerneqarsimasut tamar-mik pisussaapput maalaarutinit APPN-mut ingerlatitseqqis-sallutik. Nunamut Namminermut, Avatangiisinut Pinngortitamullu Naalakkersuisoqarfimmi katersor-neqassapput maalaa-rutit tamarmik, siu-nertaralugu ataatsimoortumik nalilersuinissaq ukiup ataatsip qaangiunnerani.

Ilusiliussaq 9.2. Suliniutinit nalilersuinissaq

10 Bilag

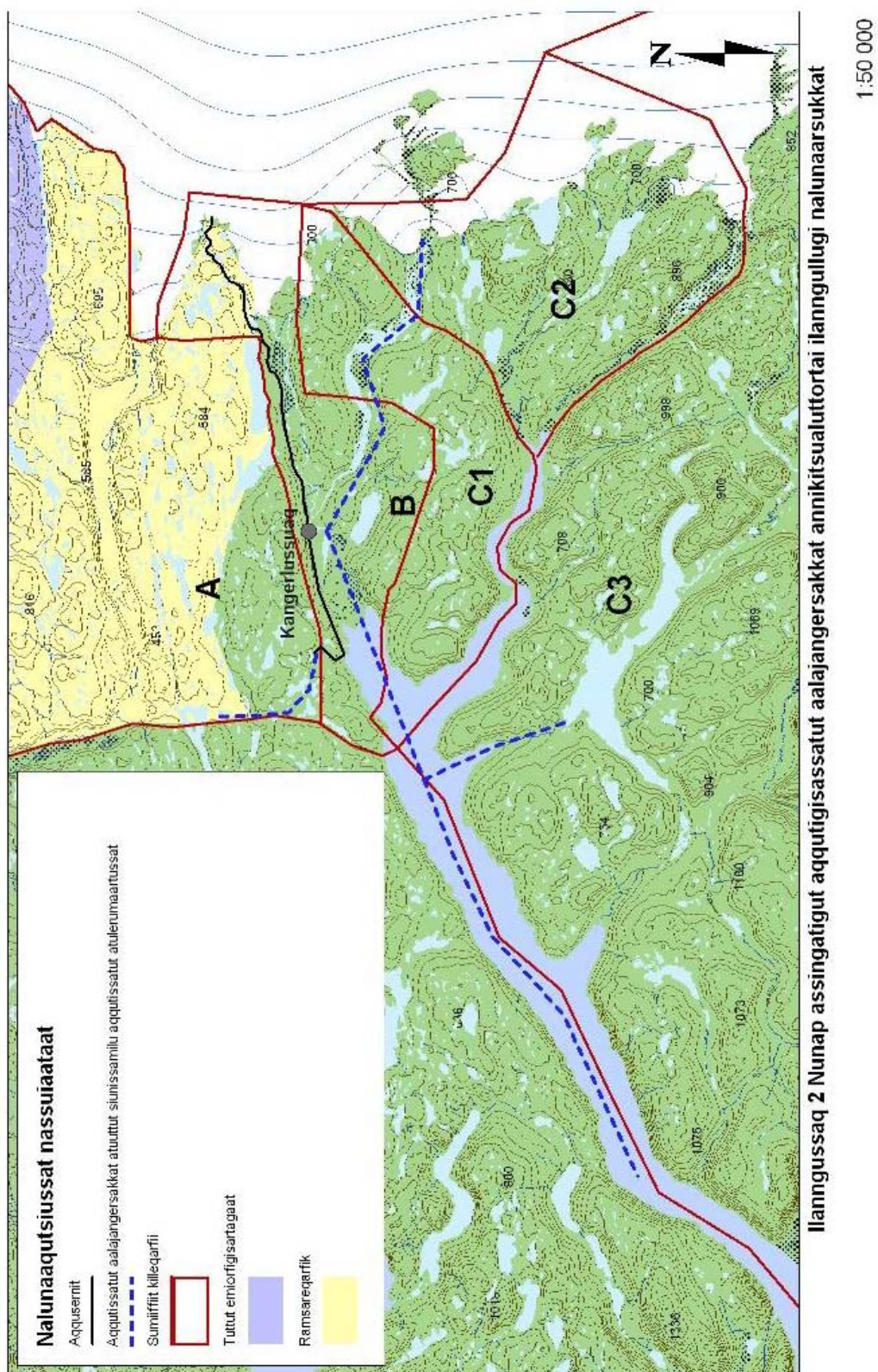
10.1 Ilanngussaq 1- Nunap Assinga

Ilanngussaq 1 Nunap assingatigut nalunaarsukkat

1:100 000

10.2 Ilanngussaq 2 – Aqutigisassatut aalajangersagaq

10.3 Ilanngussaq 3- Inatsisit nalunaarsorneqarfiat

Inatsisit aamma peqqussutit	Inatsisip/nalunaarutip imaa
Pinngortitamik illersuineq pillugu Inatsisartut inatsisaat nr. 29, 18. december 2003-meersoq	Pisuussutit uumassusillit illersorneqarnerat inatsisiliunneqarpoq, soorlu sumiiffinnik eqqissisimatitsinikkut imaluunniit uumasut arlaannik eqqissisimatitsinikkut. .
Piniarneq aallaaniarnerlu pillugit Inatsisartut inatsisaat nr. 12, 29. oktober 1991-meersoq	Pisuussutininik uumassusilinnik atuineq inatsisiliunneqarpoq
Pilersaarusiorneq aamma nunaminertat atorineqarnerat pillugit Inatsisartut peqqussutaat nr. 11, 5.december 2008-meersoq	Nunaminertaq atorineqarnerat pilersaarusiornarlu aalajangersaavigineqarpoq, tassunga ilaallutik kommunit pisussaaffeqarnerat kommunimi pilersaarummik sananissamut, taamatullu nunaminertanik akuersissuteqartarnermut malittarisassat.
Kulturikkut eriagisassat eqqissisimatitaaernerat pillugit Inatsisartut inatsisaat nr. 18, 19. november 2007-meersoq	Inatsisikkut aalajangersarneqarput kulturikkut eriagisassat immikkoorutillit allanngorartullu illersorneqarnissaat Kalaallit Nunaata kulturikkut kingornutassiaasa ilaattut aammalu Kalaallit Nunaata oqaluttuarisaaneranut paasinninnissamut tapertatut.
Nalunaarutit	
Kommunimut pilersaarusiorneq aamma nunaminertat atorineqarnerat pillugit <u>Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaat nr. 7, 26. februar 2009-meersoq</u>	Peqqissaarutamik inatsisit pisinnaatitaaffillu aalajangersarneqarput, pilersaarusiorneq nunaminertanillu atuineq eqqarsaatigalugit, pingaartumik kommunimi pilersaarusiorneq eqqarsaatigalugu.
Timmissat illersorneqarnerat piniagaanarallu pillugit Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaat nr. 8, 2. marts 2009-meersoq	Timmissanik piniarsinnaanermut piffissat aalajangersarneqarput aammalu allatut timmissanik piniarsinnaaneq.
Umimmaat illersugaanerit pillugu Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaat <u>nr. 9, 8. februar 2001-meersoq.</u>	Piffissat umimmaat piniagaaffii aamma pisassiissutit aalajangersarneqarput. Umimmannik toqutsisarneq, uumatillugit tiguserit nuussinerillu aalajangersagaapput.
Umimmaat piniagaanarallu pillugu Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaat nr. 7, 8. februar 2001-meersoq	
Tuttut piniagaanarallu pillugu Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaat <u>nr. 6, 8. februar 2001-meersoq</u> <u>aamma</u> Tuttut illersugaanerit pillugu Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaat <u>nr. 8, 8. februar 2001-meersoq.</u>	Piffissat tuttut piniagaaffii aamma pisassiissutit aalajangersarneqarput. Tuttunik toqutsisarneq, uumatillugit tiguserit nuussinerillu aalajangersarneqarput.
Sisimiut, Kangerlussuup Maniitsullu eqqaanni assartuutit motorinik ingerlatillit atorineqarnerit pillugit Namminersornerullutik Oqartussat <u>nalunaarutaat nr. 5, 25. maj 1999-meersoq.</u>	Qamuteralaat atorlugit Kangerlussuullu eqqaanni umiat-siamik angallannerit aalajangersarneqarput.
Akiliuteqarluni aallaaniarneq aalisarnerlu pillugit	Sunngiffimmi- akiliuteqarlunilu aalisarnerit aalajanger-

Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaat <u>nr. 22, 19. august 2002-imeersoq.</u>	<i>saaffigineqarput taamatullu umimmannik tuttunillu aki-liuteqarluni piniartitsisarnerit aalajangersaavigineqarlutik.</i>
Arnangarnup Qooruata allanngutsaaliorneqarnera pillugu <u>Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaat nr. 31 ulloq 20. oktober 1989-imeersoq.</u>	<i>Arnangarnup Qooruata allanngutsaaliorneqarneranut killigititaasut aalajangersaavigineqarput aammalu tamatumaa appakaaffigineqarsinnaanera atuinerlu aalajangersaavigineqarlutik.</i>
Avatangiisit innarlitsaaliorneqarnissaannik <u>Inatsisartut peqqussutaat nr. 12 ulloq 22. december 1988-imeersoq.</u>	<i>Ilaatigut imeqarfiit eqqaanni killeqarfittut tikeqqusaanngitsunik aalajangersagaqarpoq imeqarfiit illersorneqarnerat §30 aamma §31 malillugu.</i>

10.4 Ilanngussaq 4 – Juni 2010-mi piffissat piniarfissat atuuttut

Tuttut:

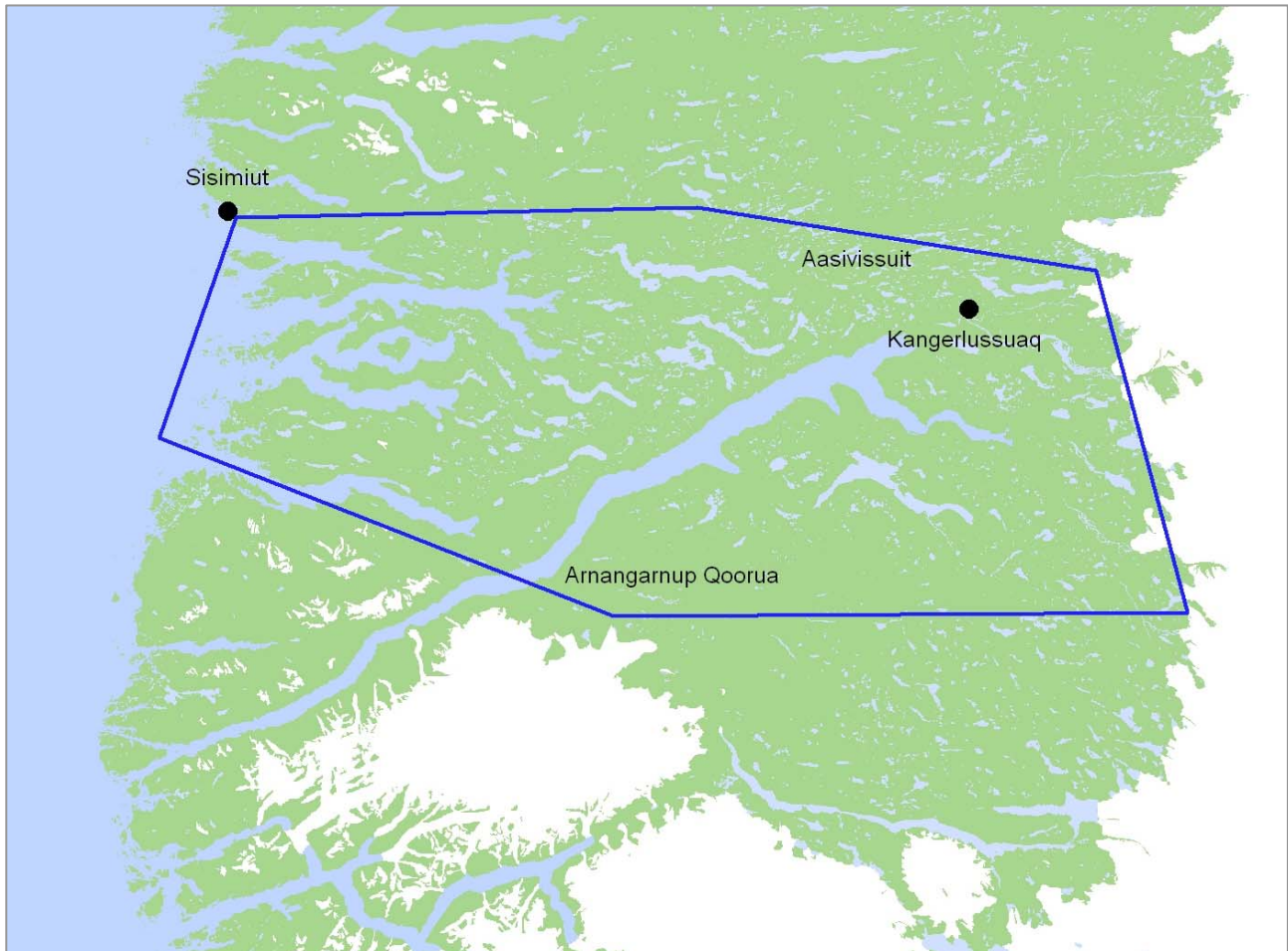
Kitaa			
Nunap immikkoortua	Pisassiissutit	Tammajuit-sussarsior-tut pisassa	Piniagaasarfii
Nunap imm. 1-4	Ammavoq	450 (nunap immikkoortua 11 ilanngunnagu)	Inuuss. 1. aug. 2009 – 28. feb. 2010 Sunng. 1. aug. 2009 – 15. nov. 2009 Tammaju. ukiak. 1. aug. – 15. okt. 2009 Tammaju. ukiuk. 11. marts – 11. april 2010
Nunap imm. 5	Ammavoq		Tamarmik: 1. aug. – 15. nov. 2009
Nunap imm. 6-7	Ammavoq		Tamarmik: 1. aug. 2009 – 15. nov. 2009 Tammaju. ukiuk. 11. marts – 11. april 2010
Nunap imm. 11 Ivittuut Kommuniat pinnagu	Ammavoq	50	Tamarmik: 1. aug. 2009 – 28. feb. 2010
Ivittuut Kommuniat	Ammavoq	25	Tamarmik: 1. aug. – 15. november 2009
Kangerlussuup eqqaaniittoq nuna piniarfigeqqusaanngilaq. Piniarfigeqqusaanngitsaq akuersissummi takuneqarsinnaavoq.			

Umimmaat:

Sisimiut umimmai			
Kommuni	Pisassiissutit	Tammajuit-sussarsior-tut pisassa	Piniagaaffii
Sisimiut Kommuniat	Ukiakkut: 250 Ukiukut: 320	26	Inuuss. Sunng. ukiak. 1. aug. 2009 – 15. nov. 2010 Inuuss. Sunng. ukiuk. 1. feb. – 10. marts 2010 Tammaju. ukiak. 1. juli – 15. okt. 2009 Tammaju. ukiuk. 11. marts – 11. april 2010
Kangaatsiap Kommunia	Ukiakkut: 80 Ukiukut: 105	25	Inuuss. Sunng. ukiak. 1. aug. – 15. nov. 2009 Inuuss. Sunng. ukiuk. 1. feb. – 10. marts 2010 Tammaju. ukiak. 1. juli – 15. okt. 2009 Tammaju. ukiuk. 11. marts – 11. april 2010
Inuussutissarsiorluni piniartut sunngiffimmilu pinialuttartut akornanni kommunit namminneq kommuninut taakkununga marlunnut pisassiissutigineqartut agguattissavaat.			

Maniitsup umimmai			
Kommuni	Pisassiissutit	Tammajuit-sussarsior-tut pisassa	Piniagaaffii
Kommunit tamarmik	Ammavoq	500	Inuuss. Sunng. ukiak. 1. juli. – 15. nov. 2009 Inuuss. ukiuk. 1. feb. – 10. marts 2010 Tammaju. ukiak. 1. juli – 15. okt. 2009 Tammaju. ukiuk. 11. marts – 11. april 2010
Maluginiaqquneqarpoq, Kangerlussuup eqqaani nunaqarmat piniarfigeqqusaanngitsumik. Piniarfigeqqusaanngitsaq akuersissutini tunniunneqartuni takuneqarsinnaavoq. Maniitsup kommuniani inuussutissarsiorluni piniartut sunngiffimmilu pinialuttartut umimmanniarusuttut Ilulissat, Aasiaat, Kangaatsiap, Qasigianniguit, Qeqertarsuup, Sisimiut, Maniitsup Nuullu kommuniinit akuersissummik tunineqarsinnaapput.			

10.5 Ilanngussaq 5 – Nunarsuarmioqatigiit kingornuttagassaattut inissisimalernissamik siunnersuut

Sumiiffiup inissisimaffia:

Sumiiffik tamanna UNESCO-p misiligutitut allattorsimaffianut inissinneqarpoq 1996-mi, siunissami nunarsuarmioqatigiinnit kingornuttakkatut inissisimalersinnaanera eqqarsaatigalugu. Taamatut suli inissisimamera upernaakkut 2009-mi uppersarneqarpoq.

Sumiiffik misiligutitut allattorsimaffimmut inissinneqarpoq kulturikkut pingaarutilinnik ilisarnaateqarnera tunngavigalugu.

Sumiiffiup allaaserineqarnera:

Siunnersuutigineqartoq Kangerlussuup kitaatalu sineriaata akornanni 10.210 kvadratkilometerisut anner-tutigisumiippoq. Sumiiffik pingasunut agguluttugaavoq: Aasivissuit, Arnangarnup Qoorua kitaatalu sine-riaa. Aasivissuit aamma Arnangarnup Qoorua qimagaannakkanik kulturikkut pingaarutilinnik peqarfi-ulluarpoq aasaanerani piniarfiusarsimaneraniit, kitaanilu ukiuunerani piniarfiusarsimaneraniit qimagaannak-kanik nassaassarpassuaqarluni. Tamaani kulturikkut oqaluttuassartat ukiunik 4000-inik pisoqaassusillit nas-saassapput ilaatigut inussuit, toqqit perukui aammalu ilerrit, tamakkulu Aasivissuarni Arnangarnullu Qooruani takussaanerullutik.

10.6 Ilanngussaq 6 - Atuakkat naqitallu najoqqutarineqartut

Johansen, P., Aastrup, P., Boertmann, D., Glahder, C., Johansen, K., Nymand, J., Rasmussen, L.M. & Tamstorf, M. 2008: *Aluminiumsmelter og vandkraft i det centrale Vestgrønland*. Danmarks Miljøundersøgelser, Aarhus Universitet. 110 s. – Faglig rapport fra DMU nr. 664.

Christine Cuyler, pers.kommunikation.

Fredskild, B. 1996. *A phytogeographical study of the vascular plants of West Greenland (62°20'-74°00'N)*. Meddr Grønland, Biosci. 45, 157 s.

Assit: Carsten Egevang/ARC-PIC.COM

10.7 Ilanngussaq 7 - Attaveqarfissat

NNPAN

Nunamut Namminermut, Pinngortitamut Avatangiisinullu Naalakkersuisoqarfik

Namminersorlutik Oqartussat

Indaleeqqap Aqq. 3

Postboks 1614

3900 Nuuk

Tlf.: (+299) 34 50 00

Fax: (+299) 32 52 86

nnpan@nanoq.gl

APNN

Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu Naalakkersuisoqarfik

Namminersorlutik Oqartussat

Imaneq 4

Postboks 269

3900 Nuuk

Telefon: (+299) 34 50 00

Telefax: (+299) 32 47 04

apnn@nanoq.gl

Qeqqata Kommunua

Makkorsip Aqq. 2

Postboks 1014

3911 Sisimiut

Tlf: (+299) 70 21 00

Fax: (+299) 70 21 77

qeqqata@qeqqata.gl